فیوډالیزم
[جاګیرداري]
لیکوال: ډاکټر مبارک علي
ژباړه او لنډیز: زاهد خلیلي
چاپچارې: مومند خپرندویه ټولنې تخنیکي څانګه - جلال آباد
اړیکشمېرې:۰۷۰۰۶۲۶۱۶۱ / ۰۷۷۷۶۲۶۱۶۱
Designed by: Abdul Hadi Asar

لړ ليک

فيوډالېزم څه شی دی؟ 12
اروپايي فيوډالېزم........ 17
د اروپايي فيوډالېزم پرمختګ........ 17
ويسل 19
د کليسا رول 20
سرف يا بزګر 21
امتيازات او مراعات 23
نائټ Knight: 24
د لويو فيوډالانو د اوسېدو ځايونه........ 27
د ښځو حيثيت........ 29
هلکان او زده کړې........ 30
د فيوډالي نظام خصوصيات 30
د فيوډاليزم زوال 34
انګلستان........ 34
فرانسه........ 38
جرمني (پروسيا) 42
مسلمان حاکمان او د ځمکوالۍ نظام 45
د سلطنت د وخت فيوډالېزم 46
د مغلو د وخت فيوډالېزم 48

د مغلي فیوډالیزم زوال.. 50
اجاره داري 51
فیوډالي کلتور.. 53
کورنۍ 53
عزت... 54
وفاداري... 55
مصروفیتونه 56
دوستي او دښمني.. 57
د قانون نه لوړتیا 58

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب نوم: فیوډالېزم (جاګیرداري)

لیکوال: ډاکټر مبارک علي

ژباړه او لنډیز: زاهدخلیلي zahidkhalili@yahoo.com

کمپوزر: په خپله ژباړن

ډیزاین چارې: عبدالهادي اثر ۰۷۷۲۱۲۰۷۰۳

خپرندوی: مومند خپرندویه ټولنه – جلال اباد

برېښنالیک: Momand.books@gmail.com

چاپ کال: ۲۰۱۳م/۱۳۹۲هـ

چاپ شمېر: ۱۰۰۰

چاپوار: لومړی

د بیا چاپ حقونه د خپرندویې ټولنې سره خوندي دي

فیوډالېزم

(جاګیرداري)

لیکوال: ډاکټر مبارک علي

ژباړه او لنډیز: زاهد خلیلي

د ژباړن خبرې

د دريو کلونو راهيسې مې زه او ملګري تاريخ لولو، اکثره وخت به د لويديځ په تاريخ کې د فيوډاليزم يا ځمکوالی د کلمې سره مخ کېدو، يوازې په دې باندې پوهېدو، چې فيوډاليزم د ځمکې يو ډول سيستم وه، چې د اروپا د منځنيو پېړيو په تاريخ کې تير شوی دی، ځينې خصوصيات مو هم لوستي وه؛ خو، نور پرې پوره نه پوهيدو، چې دا فيوډاليزم کله، څنګه او چيرته رامنځته شوی دی؟.

زه د تيرو دريو کلو راهيسې په هفته کې خامخا يوه ورځ کتابتونو ته تلم؛ خو، د فيوډاليزم د نظام په اړه مې کوم داسې ځانګړی کتاب ونه ليد، ځانګړی څه چې داسې کتاب نه وه، چې د لويديځ په تاريخ، هغه که د لرغونو، منځنيو او معاصرو پېړيو تاريخ وي، پيدا کړم، زموږ کتابتونونه ټول د غورچاڼونو، زر چاڼونو او ناولونو نه ډک دي، په داسې حال کې، چې پښتو ژبه د نړيوال تاريخ او سياست په ډګر کې ډيره غني نده، د هغوی خلکو څخه، چې ليکل کولای شي يا ژباړه کوي، هيله مې داده، چې که د خپلې ټولنې پرمختګ غواړی؛ نو، هغه څه ورته وليکی يا وژباړی، چې نن پښتنانه او پښتو ژبه ورته ډيره اړتيا لري، موږ نړيوال تاريخ، سياسي علومو، ساينسي علومو، طب، کيميا، جغرافيه، بيالوژي او نورو علمي کتابونو ته اړتيا لرو، نه.....

په هر حال، څه وخت مخکې احمد بلال موږ کره راغی، د هغه سره دا کتاب وه، خوښ مې شو، د کتاب موضوع او ليکوال يې ډېر اوچت وه او څرنګه چې په پښتو ژبه کې ددې موضوع اړوند کوم کتاب نه وه؛ نو، د هغه نه مې هيله وکړه، چې دا کتاب ماته راکړي، تر څو د خپلو ټولګيوالو او د تاريخ د مينه والو لپاره يې پښتو کړم، کتاب مې وژباړه او نن دادی ستاسو په لاسو کې دی.

د ژباړې په هکله بايد ووايم، چې د کتاب په بڼه دا زما لومړنی ژباړه ده، کېدای شي، چې ځينې نيمګړتياوې به ولري، د ملګرو څخه مې هيله ده، چې غلطی راته اصلاح کړي، کتاب مې ځکه را لنډ کړ، چې زياتره موضوعات د هند او پاکستان د معاصر فيوډاليزم پورې تړلي وه او د پاکستان د ازادۍ نه وروسته يې ځينې راپورونه وړاندې کړي وه، چې زموږ د اصلي موخې سره يې دومره تړاو نه درلود، د کتاب ليکوال د هند د براعظمګي تکړه ليکوال دی، په جرمني کې يې په تاريخ کې ډاکټري اخيستې او د سلو په شاوخوا کې يې کتابونه ليکلي دي، په پای کې بيا خپله هغه غوښتنه، چې د ليکوالو او ژباړونکو نه مې کړې ده، يو ځل بيا تکراروم.

په درنښت

زاهدخليلي

ننگرهار پوهنتون

د ښوونې او روزنې پوهنځي د تاريخ ديپارتمنت د دريم کال زده کړيال

ډالۍ

وتلي ليکوال او سياسي شخصيت استاد محمد زمان مزمل

او د شرعياتو پوهنځي استاد دوکتور عزيرالرحمن ته

ز.خ

سریزه

مؤرخینو د تاریخي پېښو د ښه پېژندلو لپاره، تاریخ په سیاسي، ټولنیزو او نورو مختلفو دورو باندې ویشلی دی او ددې لپاره، هغه افکار، تغیرات او اخلاق چې په مختلفو دورو کې منځته راغلي دي، په صحیح ډول مطالعه شي. د تاریخ د لومړنی زماني نه وروسته د ښکار زمانه، د غلامۍ زمانه او ورپسې د فیوډالی (ځمکوالۍ) زمانه راځي. د ځمکوالۍ نظام په اروپا او په ځانګړي ډول په لویدیځه اروپا کې د هغه وخت د سیاسي او ټولنیزو حالاتو په نتیجه کې رامنځته شو او د همغه وخت د سیاسي حالاتو سره یې یو ځای پرمختګ وکړ. د نړۍ په نورو هیوادو او ټولنو کې یې شکل تغیر درلود. د چین، جاپان او منځني ختیځ د ځمکوالۍ نظام یو د بل سره توپیر درلود. په دې ټولو دولتونو کې ځمکه او د ځمکې حاصل د څو اشخاصو په لاس کې وه، چې ددې په وجه په ټولنه کې مختلف طبقات رامنځته شوي وه. د هغو خلکو په لاس کې چې ځمکې او حاصلات وه، هغوی د خپلو ګټو لپاره په ټولنه کې مختلف سیاسي، مذهبي او ټولنیز روایات رامنځته کړي وه او دا ټول یې د خپل ځان تابع ګرځولي وه.

موږ د تاریخ نه ډېر څه زده کړي، د هغو زده کړو څخه یوه دا هم ده، چې افکار، نظریات، روایات، دولتونه او نور د خاصو حالاتو او اړتیاوو د پوره کولو لپاره په مختلفو وختونو کې رامنځته کیږي او کله چې یې عملي کیدل پای ته ورسیږي؛ نو، ورسره د هغوی موجودیت هم له منځه ځي. دا ډېره ضروري ده، چې یو نظام د خپلې بقا لپاره د وروستي وخت لپاره کوښښ وکړي او نظام د خپلې بقا لپاره په خپل وجود کې ځینې تغیرات منځته راوړي، تر څو د خطرونو مقابله وکړي.

ددې یو مثال د ځمکوالۍ نظام دی. دا نظام چې په کوم شکل باندې رامنځته شوی وه، د وخت په تیریدو یې د خپلې بقا لپاره ځینې تغیرات قبول کړل؛ خو، کله چې یې د حالاتو مقابله ونه شوه کړای؛ نو له ګیډې څخه یې یو بل نظام راووت شو، چې د ځمکوالۍ نظام یې پای ته ورساوه.

په تاریخ کې داسې هم شویدي، چې یو نظام ورو، ورو له منځته تللی وي؛ خو داسې هم شته، چې نظام په یو ځل د یو انقلاب په ترڅ کې له منځه ولاړ شي، په دې دواړو صورتونو کې د نظام د زوال سره د هغه وخت کلتور هم له منځه ځي. په داسې حال کې چې کلتور د خپلې بقا لپاره کوښښ کوي او

نښې يې د ډېر وخت لپاره پاتې کيږي. ددې يو مثال اروپايي ټولنه ده، چېرته چې مات شوي فيوډاليزم د اخري وخت پورې د خپل کلتور د ساتلو لپاره کوښښ کاوه؛ خو د صنعتي کلتور د رامنځته کيدو سره، ځمکوالي کلتور د تېر وخت يوه برخه وګرځيده.

د صنعتي انقلاب په رامنځته کيدو سره د ځمکوالی نظام په ځينو هيوادو کې پای ته ورسيده؛ خو اوس هم داسې دولتونه شته، چې هلته د ځمکوالۍ او د صنعتي انقلاب د اصلاحاتو تر منځ جګړه روانه ده. داسې ټولنې هم شته، چې هلته د ځمکوالی، صنعتي اصلاحاتو او قبائلي رواياتو تر منځ ټکر موجود دی.

ډاکټر مبارک علي

۱۹۹۶ اګست، لاهور

فيوډالېزم څه شی دی؟

د فيوډاليزم لفظ د فيو (Feu)، فيوډ (Feud) يا (Feudum) څخه اخيستل شوی دی. دا د ځمکې يو ډول سيستم وه، چې ذکر يې د منځنيو پيريو د قانون په کتابونو کې شوی دی. په فرانسوي ژبه کې دا لفظ فيوډاليتي (Feodalite) شو. ددې څخه مخکې دا د فيف (Fief) په شکل ويل کيده.

د ځمکوالۍ د قوانينو مشهور کتاب (Libri Feudorum) د (فيف اړوند قوانين) په نوم ياديږي. ددې کتاب راټولوونکی د ايټاليي د ميلان د ښار يو اوسيدونکی وه. په دې کتاب کې د فيف په اړه ټول قوانين، رواجونه، روايات او نور ډېر څه په کې ليکل شوي وه. په دې کتاب کې د ځمکې د ورکړې پيل، د ځمکې چاته ورکول، د ځمکې ظبطول او نور ډېر مهم مسائل په کې شامل وه.

کله چې رومي امپراتوري د زوال سره مخ شوه؛ نو، په نتيجه کې يې د لويو ځمکو د خاوندانو په اختياراتو کې زياتوالی راغی. په دې بې امنه او گډه وډه زمانه کې بزگر د قوي او لويو خلکو په لاس کې پناه واخيسته. دغه پناه به په دې شرط ورکول کيده، چې د خپلې ځمکې د ملکيت حق به يې د هغوی په لاس کې وي. ددې تغيراتو په پای کې، چې کوم ډول فيوډاليزم منځته راغی، تعريف يې مارک بلوخ په خپل مشهور کتاب (فيوډالي ټولنه) کې داسې کړی دی: په دې نظام کې بزگر د رعيت حيثيت درلود. دې رعيت ته د مزدورۍ او کار کولو پيسې نه ورکول کيدې، بلکه د نغدو پيسو پر ځای به يې جنس ورکاوه.

د فيوډاليزم د پرمختګ په اړه د هندوستان مشهور مؤرخ کوسمبی داسې ليکلي: يو ډول داسې فيوډاليزم وه، چې د پورته طبقې ياني پاچا لخوا به نافذ کيده، په دې فيوډاليزم کې پاچا د لاس لاندې طبقو باندې خراج وضع کاوه. د لاس لاندې طبقې فيوډالان به په خپلو کې سيمو کې د پوره واک خاوندان وه، تر څه وخت پورې به چې فيوډالانو پاچا ته خراج ورکاوه؛ نو فيوډالانو ته به اجازه وه، چې څنګه وغواړي په خپله سيمه کې حکومت کولای شي.

دويم ډول فيوډاليزم داسې وه، چې د لاندې طبقې څخه يې پيل کيده. په دې ډول فيوډاليزم کې، فيوډالانو په خپلو سيمو کې د خپل حکومت د ټينګولو لپاره د فوځي طاقت او قوت نه استفاده کوله. په دې ډول دغو حکومتونو د رياست، سلطنت او د بزگرانو تر منځ د پل حيثيت درلوده. مرکزي حکومت سيمه

ايزو فيوډالانو ته ددې حق ورکړی وه، چې د خلکو څخه ټيکس واخلي او د ضرورت په وخت د سلطنت سره فوځي مرسته وکړي. په دې ډول فيوډاليزم کې د فيوډالانو کارکوونکو ټيکس اخيسته او لوړو مقاماتو ته يې ليږه. په داسې حال کې، چې په لومړي ډول فيوډاليزم کې ټيکس د مرکزي حکومت کارکوونکو جمع کاوه.

ددې وروسته کوسمبی د اروپايي فيوډاليزم د خصوصياتو په اړه داسې ليکي:

- فيوډاليزم داسې يو نظام وه، چې د جنس د توليد وسائل او الات په کې معمولي وه او په اسانی سره جوړېدل. په دې نظام کې د توليد عمل انفرادي وه او خواري او محنت هم په لومړني حالت کې وه.
- توليد يوازې د کورنۍ لپاره وه، د کوم مارکيټ يا مندوي لپاره نه وه.
- د نورو په ځمکو باندې کار (کرل) کيدل.
- د سياسي حالاتو د بدليدو سره د ځمکې د ملکيت حق تغير کاوه. کله به د ځمکې ملکيت د پاچا او کله د کوم سردار (مشر) په لاس کې وه.
- په ځمکه باندې به په مشروط ډول باندې قبضه وه. د راجپوتانو او مسلمانو ترکي فاتحينو په وخت کې ځمکې په مشروط ډول د ځمکوالو په لاس کې وې. دا ځمکې په وراثت باندې نه ورکول کيدې. دغه شخص د هغه وخت پورې د ځمکې خاوند وه، تر څو پورې چې يې فوځي خدمت کاوه.
- د قاضي په صفت دنده اجراء کول. په دې مانا چې ځمکوال به په خپله سيمه کې د قاضي په صفت د سيمې د جګړو پريکړې کولې.

کوسمبی ددې خبرې يادونه کړې، چې د هند په فيوډاله ټولنه کې درې شيان موجود نه وه. د غلامۍ اداره، اتحاديي(صنفونه) او کليسا. ددې پر ځای په هند کې د ټيټ او لوړ ذات صفات موجود وه، چې د اتحاديو او کليسا ځای يې نيولی وه.

ځيني مؤرخين ددې پر ځای چې دا يوه ټولنيزه اداره ومني، فيوډاليزم د سياسي ادارې په توګه مني، ځکه چې د هغه پر اساس حکومت کيده؛ نو ځکه يې سياسي اهميت زيات وه.

ځینې نور دا نظر وړاندې کوي، چې دا په خپل ذات کې یوه محدوده اداره وه، ځکه چې تولید یوازې د خپل ځان لپاره وه، د سوداګرۍ لپاره نه وه؛ ځکه نو په ټولنیز ډول دا یوه کمزورې اداره وه. ددې یو هدف دا وه، چې زراعتي تولید په زور سره لاسته راوړل شي او دا ددې لپاره چې د امدن نه یې یو قوي حکومت جوړ شي. د بزګرانو نه د زیاتې اندازې مال د لاسته راوړلو لپاره یې د هر ډول سیاسي واک د استعمالولو او قانون نه کار اخیسته. په دې حال کې بزګر، چې د تولید اصلي تولیدونکی وه، د تولید د ګټې څخه بې برخې کیده.

په دې اساس په دې نظام کې تر ټولو بد ژوند د بزګرانو وه؛ ځکه، چې د تولید لپاره به ټوله خواري همدې بزګر کوله او په زور سره به دوی په ځمکو کې په کار باندې ګمارل کیدل، د دوی بل مشکل دا وه، چې د تولید لپاره بازارونه (مارکیټونه) موجود نه وه؛ ځکه یې نو مجبوراً په کروندو کې کار کاوه، په داسې حالت د هغوی ژوند تل یو شان وه، که دوی ته به ددې اجازه ورکړل شوه، چې کرونده پرېږدي؛ نو بل داسې ځای نه وه، چې دوی هلته خواري او مزدوري کړې وای، کروندې د دوی لپاره پناه ځایونه او د روزۍ د لاسته راوړلو یوازینۍ لاره وه. د بزګر ازادولو لپاره د قانون اړتیا نه وه، بلکه متبادله لاره یې په کرونده کې کار کول وه. په منځنیو پیړیو مزدوري په بازارونو کې نه پیداکیده، خو فیوډالانو ته د بزګرانو پیداکیدل ډېر اسانه وه او په دې سره فیوډالانو خپله سیاسي او ټولنیزه برتري جوړه کړې وه.

د فیوډالیزم یو شکل هغه وه، چې کله به یوه امپراتوري جوړېده؛ نو دوی به په مختلفو سیمو کې د امن و امان د راوستلو لپاره د بزګرانو نه کار اخیسته او د ټیکس د راټولو لپاره یې هم ترې کار اخیسته او هم به یې د اړتیا پر مهال فوځې خدمت کاوه، واکمنو ته دا ستونزمنه وه، چې دوی دې په مرکز کې اوسیږي او په لیرې علاقو کې دې امنیت هم موجود وي، دوی به په دې سیمو کې خپلو افسرانو یا هلته موجود فوځیانو ته دا دنده ورکوله، تر څو د هغه ځای د ټیکس په مقابل کې هلته امنیت وساتي او هغه ته وفادار پاتې شي، په دې وخت کې به ځمکه د حکومت سره وه او په وراثت کې به یې افسر یا کوم بل ساتندوی ته نه ورکوله.

کله به چې نوی حاکم راغی، یا به کوم فاتح کومه سیمه ونیوله؛ نو، دوی هغو لویو ځمکوالو ته هیڅ نه ویل، کومو چې به د هغه سره همکاري کړې وه، مګر کومو کسانو به، چې د پخواني حاکم سره همکاري کړې وه؛ نو د هغوی نه به یې ځمکې اخیستې، نویو فاتحینو به ځمکې خپلو وفادارو ملګرو ته ورکولې او یا به یې پخوانیو ځمکوالو ته ورکولې، چا چې به د نویو فاتحینو شرائط منل، مثلا په هند کې چې ترکانو

د ځان سره ترکي یا ایراني خلک راوستل؛ نو ځمکې یې هغوی ته ورکړې، مغلو د هغوی بر خلاف خپلو وفادارو ملګرو ته ځمکې ورکړې او نور وفادار ځمکوال یې په خپل حال پریښودل.

ددې لپاره به، ځمکوالو د خپلو ځمکو او امتیازاتو د ساتلو لپاره د وخت مطابق خپلې وفادارۍ ته تغیر ورکاوه، دغه وفاداري د ځمکوالو کار وګرځیده؛ ځکه د فیوډال لپاره تر ټولو مهم شئ ځمکه وه، د کوم پواسطه چې هغه (فیوډال) ته سیاسي او ټولنیزه برتري حاصلیده، فیوډال د ځمکې د لاسته راوړلو لپاره هر ډول اخلاقي او ټولنیز اصول پریښودل، د ځمکې په مقابل کې به یو فیوډال ته قوم، نسل او هیواد کوم ارزښت نه درلوده.

حاکمانو هم ځمکې ددې لپاره تقسیمولې، تر څو د ځان لپاره ملاتړي پیداکړي، که به ځمکه کمه شو؛ نو پاچا به د خپلې ځمکې څخه فیوډالانو ته ځمکه ورکوله، لکه څنګه چې په اروپا کې وشول، هلته پاچانو د کلیسا په ځمکو باندې قبضه وکړه او په خپلو امرینو باندې یې تقسیم کړه. د انګلستان پاچا شپږم هنري هم همداسې وکړل، هغه په۱۴۴۵ او د ۱۵۳۵ کلونو تر منځ د کلیسا ځمکې په خپلو ملاتړو باندې وویشلې. که به پاچا ته د ځمکې اړتیا پیښه شوه؛ نو په ځمکو به یې قبضه کوله او په دې سره به یې خپل طاقت او دولت دواړه زیاتول.

د فیوډالیزم دویم ډول داسې وه، کله به چې کومه امپراتوري ړنګه شوه؛ نو لویو ځمکوالو به د خپلو سیمو واک په خپل لاس کې واخیست او د مرکزي حکومت د واک نه به یې انکار کاوه. په اروپا کې ددې مثال د کارد لنجین امپراتوري ده، په لرغوني هندوستان کې ددې مثال د موریه سلطنت دی او په اوسني وخت د مغلو حکومت ددې ډول فیوډالیزم ښه مثالونه دي، د دوی لوی ځمکوال قوي شول او په خپلو سیمو کې واکمن شول او د هغه ځای امدن یې په خپله اخیسته.

که فیوډالي ټولنې (ادارې) ته لږ نظر واچوو؛ نو درې شیان به په کې وګورو، د بزګر غلامي، ځمکوال او ځمکه د اقتصادي واحد په توګه استعمالول. کله چې دغه درې عناصر قوي وي؛ نو ددې په پایله کې سوداګري د زوال سره مخ کیږي او د ښارونو ابادي هم ورسره نه لوړیږي؛ ځکه کله چې سوداګري لوړیږي او د ښارونو ابادي زیاتیږي؛ نو فیوډالیزم د زوال سره مخ کیږي؛ ځکه بزګرانو ته په ښارونو کې وظیفې په اسانۍ سره پیداکیږي او د ښارونو پریښودو ته اړ کیږي. کله چې حکومت د سوداګرو حوصله لوړوي؛ نو فیوډالان یې مخالفت کوي او د بزګرانو په حرکتونو باندې بندیز لګوي، ځکه د فیوډالان د تولید انحصار په بزګر باندې دی.

د فيوډاليزم ددې لنډې پيژندې موږ په دې پوه شو، چې فيوډاليزم په هر هيواد کې په خاصو حالاتو کې منځته راغلی دی او وخت په تيريدو سره په کې تغيرات راغلي دي، د فيوډاليزم يو جامع او مکمل تعريف ډېر ستونزمن دی، ليکن د فيوډاليزم په عمومي خصوصياتو کې داسې ويلای شو، چې په دې نظام کې فوځي طبقه په اقتصاد باندې واکمنه وه، د بزګرانو د خوارۍ لاسته راوړل، د حاکمې طبقې د ساتلو لپاره د اخلاقي، ټولنيزو او مذهبي قووتونو منځته راتګ.

حوالي:

1- John Critchely: Feudalism, London 1978.

2- Marc Bloch: Feudal Society, Chicago, 1964.

3- D. D. Kosambi: An Introduction to the study of Indian history. Bombay, 1956, 6th edition.

4- Harbans Mukhia: Perspective on Medieval India history, Dheli 1994.

5- Ibid.

6- Ganshof: Feudalism. London 1952.

7- T.J Byres and Harbans Mukhia. Feudalism and Non-European societies. London 1985.

اروپایي فیوډالېزم

د اروپایي فیوډالېزم پرمختګ

په اروپا کې فیوډالیزم د رومي امپراتورۍ د زوال او د جرمني قبائلو د فتوحاتو په نتیجه منځته راغی، ددې نظام جراثیم د رومي امپراتوۍ په فوځي نظام کې چې مخکې موجود وه هم ښکاریدل، کله چې پخوانی نظام له منځه ولاړ؛ نو د تولید د پیداکولو لپاره یې فیوډالیزم رامنځته کړ، دې نظام ورو، ورو پرمختګ وکړ. کله چې د ایټالیي او ګال ښارونه د جرمني قبائلو د حملو څخه محفوظ پاتې شول او په ښارونو کې چور، چپاول پیل شو؛ نو د هغه ځای امرین د خپل ځان د ساتلو لپاره کلیو ته ولاړل او ښارونه یې همداسې پرېښودل، همدغه وجه وه، چې په دغه وخت کې ښارونه وران شول او رومي امپراتورۍ په وخت کې ودان شوي ښارونه او لوړ تعمیرونه وران، ویجاړ شول. د سیاسي قوت د زوال سره لویي لارې هم ورانې شوې او د استعمال څخه ولویدې، ددې په ورانولو سره د کلیو او ښارونو تر منځ اړیکې پرې شوې، د لویو لارو په ویجاړیدو سره ډاکوانو او د لارو غلو تجارتي مالونه لوټل پیل کړل او سوداګري هم زیانمنه شوه، په دې سره د ښارونو د زوال سره د سوداګرۍ زوال هم پیل شو.

په داسې حالاتو کې کلي اړ شول، چې په خپل ځان باندې متکي شي، په کلیو کې یوازې بزګرانو ژوند نه کاوه، بلکه د نورو اړتیاوو د پوره کولو لپاره موچیانو، جولاګانو، خټګرانو، پښانو او نورو خلکو هم په کلیو کې ژوند پیل کړ، دغو خلکو د کلیو د په ځان متکي کولو او د اقتصاد په جوړولو کې لوی رول ولوبوه. په دغه ګډه وډه سیاسي فضاء کې، هغو خلکو، چې فوځ ورسره وه، په بزګرانو کې یې ویره او ترهره خپره کړه او په دې سره یې خپل لوړوالی وساته، بل خوا بزګرانو ته د خپلو کورونو او کروندو د ساتلو اړتیا وه؛ ځکه نو دوی د سردارانو په ولکه کې ځان راوستل ومنل. په دې سره یو خوا کلي د اقتصاد له پلوه په ځان باندې متکي شول او بلخوا دوی د لویو ځمکوالو (سردارانو) په ولکه کې راغلل. فیوډالانو(سردارانو) د کلیو شخړې هم حل کولې او خپل عدالت خونې یې هم جوړې کړې وې، چې دوی به هلته د کلیوالو د جګړو پریکړې کولې، دوی ته دا اختیار وه، چې په سختو جرمونو باندې د مرګ سزا یا لویه جرمانه وضع کړي، په خلکو باندې د ټیکس لګول، د قیمتونو ټاکل، د خلکو د ارامتیا لپاره د پلونو او سړکونو جوړول او د دښمنانو نه د هغوی ساتل د فیوډالانو دندې وې، د هغوی د اوسیدو ځایونه ډېر ښکلي وه. په دې ډول د دریمې څخه تر پنځمې زیږدي پیړۍ پورې د عامو خلکو او لویو ځمکوالو ترمنځ ډېرې ښې اړیکې موجودې وې، چې فیوډالانو به د بزګرانو سرپرستي، حفاظت او د هغوی دفاع کوله او

هم به يې د هغوی تر منځ امنيت هم ساته، ددې په بدل کې خلکو د هغوی اطاعت او د هغوی فوځي خدمت کاوه، ټيکسونه(ماليي) يې هم ورکولې او خپل زيات توليد به يې هم هغوی ته ورکاوه، تر څو فيوډالان خپل د فوځ او خپل مصارف پوره کړي.

کله، چې په اروپا کې د کارولنجين او ميرونجين امپراتورۍ رامنځته شوې؛ نو هغوی خپلو امرينو ته ځمکې ورکړې، تر څو هغوی د ځمکو پواسطه حکومت وکړي؛ خو کله چې په نهمه او لسمه زيږدي پيړۍ کې دا امپراتورۍ کمزورې شوې؛ نو فيوډالانو ددې حالت څخه په ګټې اخيستنې سره په دې ځمکو باندې ولکه ټينګه کړه او په خپلو کورنيو کې يې ميراثي ورګرځوله. د اروپا سياسي حالاتو د هغوی په خودمختارۍ کې د هغوی سره مرسته وکړه؛ ځکه کله، چې عربانو، نورز او ميګارانو حملې پيل کړې، په دې سره مرکزي حکومتونه کمزوري شول او د سيمه ايزو فيوډالانو اختيارات زيات شول، تر دې پورې چې فيوډالانو د خپلو سيمو دفاع په خپله پيل کړه.

څرنګه چې په دې وخت کې د دفاع لپاره د اسونو د چلولو اړتيا زياته شوه؛ نو په فرانسه، انګلستان او هسپانيه کې هغه چا چې په ښه طريقه سره اس زغلاوه، د هغوی اهميت زيات شو، ددې حملو له امله خلکو د خپل ځان د ساتلو لپاره د لويو ځمکوالو د کورونو شاوخوا خپل کورونه اباد کړل، د يو کور شاوخوا د پنځوسو څخه تر پنځوسوو پورې بزګرانو ژوند کاوه، په دې ډول به بزګرانو د فيوډالانو ساتنه کوله او هغوی ته به يې خپله وفاداري ښودله.

د فيوډاليزم اساس په وفادارۍ باندې وه، بزګر به خپل مشر(فيوډال) ته فوځي خدمت کاوه، د خدمت په بدل کې به بزګر ته ځمکه د کرلو لپاره په ميراث باندې پاتې کيده، بزګر به د لږو پيسو په ورکولو سره ددې اجازه تر لاسه کړه، چې، د فيوډال د ځنګل څخه د لرګيو، د فيوډال د تنور څخه د ډوډۍ د پخولو لپاره ګټه واخلي.

په لومړيو کې ځمکې ميراثي نه وې، فيوډال به چې چاته ځمکه ورکړه؛ نو د مرګ څخه وروسته به يې د کورنۍ حق پر ځمکه باندې نه پاتې کيده؛ خو وروسته په کې تغير راغی، هغه بزګران چې د ځمکو خاوندان وه، هغوی ته به په ميراث کې ورکول کيده. په ۸۶۸ ز کال کې د بالډ په وخت کې د ميراث اصل په دې شرط ورکول کيده، چې هلک يې بايد وړتيا ولري؛ خو د جينکو لپاره معيار ټاکل ستونزمن وه، په دې ډول په ځمکو باندې د کورنيو حق پاتې شو.

د وراثت د اصولو په اساس ځمکه مشر هلک ته ورکول کيده، په رومیانو کې دا اصل نه وه؛ خو وروسته د ځمکې د ساتلو لپاره دا په هغوی کې هم رامنځته شو، ددې دلیل دا وه، چې د کورنۍ مشر هلک د پوخ عقل خاوند وي؛ نو ځکه یې ځمکه هغه ته ورکوله، چې فوځي او اقتصادي خدمت په ښه طريقه سره سرته ورسوي.

ويسل

لويو ځمکوالو خپل رعيت ته (چې د هغوی تابع وه) ، د خدمت په بدل کې څه ځمکه د کرلو لپاره ورکوله، خو د ځمکو اصلي مالک به لوی ځمکوال وه، دغه ويسل (تابع، نوکر) به دغه ورکړل شوې ځمکه نورو نوکرانو ته ورکولای شوه، د دوی تر منځ به هغه شرطونه وه، کوم چې د نوکر او ځمکوال تر منځ موجود وه، په دې ډول په ټولنه کې په ځمکوالو کې طبقې رامنځته شوې، په دوی کې تر ټولو لوړ پاچا ورپسې لوی ځمکوال، ورپسې ويسل او د ويسل نور ويسلان(نوکران). د دوی د ترلو يوازينۍ لار د دوی ترمنځ اقتصادي او سياسي اړيکې وې، دوی به يو د بل سره کومک کاوه او هم به يو بل ته وفادار وه.

د يو ويسل لارډ(لوی نوکر) نه د ځمکې د لاسته راوړلو وروسته به ځانګړي محفلونه جوړيدل، د ځمکې د لاسته راوړلو وروسته به هغه د خپل مشر خدمت کاوه، ددې لپاره به د هغوی څخه عهد اخيستل کيده، دا عهد(تړون) به په تورات، انجيل(بائبل)باندې کيده، په منځنيو پيړيو کې د بائبل اهميت د عقيدې له نظره ډېر زيات وه، ځکه ددې تړون پر ضد عمل کولو والا به داسې ګڼل کيده، لکه ده، چې د خدای يا د کوم ولي سره تړون مات کړی وي او په دې ډول هغه به د سزا نه ويريده.

د وفادارۍ دا محفل به په کوم مجلس کې جوړيده، په دې محفل کې به ويسل سرتور سر د خپل لوی ځمکوال په مخ کې حاضريده، د خپلو تورو سره به يې د هغه مخ ته خپل سر ټيټوه او خپل دواړه لاسونه به يې د هغه په لاسونو کې ورکول، په دې ډول به هغه خپل بادار ته د وفادارۍ ثبوت ورکوه، بادار به ددغه عمل په ترسره کولو سره هغه په خپله ساتنه کې اخيسته، د لاس دې ورکولو مطلب خپل ځان نورو ته د سپارلو په مانا وه، ددې نه دا خبرې(متلونه) جوړ شول، چې لاس ونيسه، لاس په لاس او نور، ددې وروسته به هغه د خپل بادار لاس ښکلوه او د هغه سره به د وفادارۍ تړون کاوه، ددې وروسته به بادار هغه جګ کړ او نښې په شان به يې هغه واښه، دست کشې يا نور څه ورکړل.

ويسل به د هغه سره دا تړون کاوه، چې په خپل بادار باندې هيڅ حمله نکوي، که د بادار پر ضد يې کوم سازش کيږي، بايد خبر ورکړي، په جګړه کې به يې همکاري کوي او يوازې به يې نه پرېږدي. د خپل بادار ښځه، خور يا لور بايد په تنګ نه کړي، د هغوی بې عزتي وکړي. که بادار به يې تړون مات کړ، د خپل ويسل، د قتل کولو کوښښ يې وکړ، مړ يې کړ، د هغه د غلام کولو کوښښ يې وکړ، د هغه ساتنه يې ونکړه، د تورې پواسطه يې پرې حمله وکړه، په دې صورت کې به ويسل خپلې دست کشي وغورځولې او د وفادارۍ تړون به يې مات کړ.

د نهمې پيړۍ پورې داسې حال وه، چې يو ويسل به څو باداران درلودل، په دې وجه تړون کمزوری شو، که دده د بادارانو تر منځ به جګړه وشوه، دده لپاره به دا مشکله وه، چې د چا پلوي وکړي.

ددې تړون څخه دا مالومه شوه، چې د سياسي حالاتو له وجې د بادار او ويسل تر منځ بې اعتمادي موجوده وه، په دې تړون کې له يوې خوا مذهب شامل وه، د بل طرف نه رواجونه او د خلکو شاهدي وه، ددې په وجه ويسل دغه تړون په کلک ډول تينګاوه، د دواړو خواوو څخه چې د ښځو په اړه کوم تړون کيده، ددې څخه دا مالوميږي، چې ښځې څومره غير محفوظې وې، د همدې لپاره يې په تړون کې د ښځو د ساتلو د دفاع لپاره مادې ذکر کړې وې، تاريخي پيښنو څخه دا مالوميږي، چې ددې تړون په موجوديت کې هم د دواړو خواوو تر منځ بې اعتمادي موجوده وه او ځينې وخت دواړه خواووې تيارې وې، چې تړون مات کړي.

په لومړيو کې ويسل ته ځمکه په ميراث کې نه پاتې کيده؛ خو د وخت په تيريدو سره يې ميراثي بڼه غوره کړه، د پلار د مړينې وروسته به ځوی بادار ته څه پيسې ورکړې او په دې ډول به هغه د ځمکې وارث کيده، د ويسل يوه ذمه واري دا هم وه، که چيرته به يې بادار دښمنانو ونيوه؛ نو د راخوشي کولو لپاره به يې تاوان ويسل ورکاوه، که چيرته به د بادار مشر زوی نائبت وه او د کشرو لورګانو واده به يې وه؛ نو ټول مصرف به ويسل ورکاوه.

د کليسا رول

په اروپا کې کليسا هم يوه فيوډالي اداره وه؛ ځکه پاچا او لويو ځمکوالو(فيوډالانو) به د ثواب په خاطر او د کليسا د حمايت لپاره ځمکې د بخشش په ډول ورکولې، دې کار کليسا د اروپا تر ټولو لويه فيوډاله اداره جوړه کړې وه، د کليسا مشرانو او نورو کوچنيو مشرانو به پاچا ته د وفادارۍ حلف(لوړه،قسم) ورکاوه او هغوی ته به يې د ډيوک او کاونټ لقبونه ورکول. دغه ځمکې به د کليسا ملکيت وه، ددې

ځمکو ساتونکي بدليدل؛ خو امدن به يې کليسا ته ورته، د کليسا د ډېر مال په وجه به، د کليسا اداره کوونکي په لوړو چوکيو باندې دندې اجراء کولې، کليسا به د لويو ځمکوالو په شان د عدالت پريکړې کولې، زراعتي سيستم به يې تنظيموه او فوځي خدمت به يې هم کاوه.

په ځينو حالاتو کې به چې د حاکمانو حالت خرابيده، په دې وخت کې به يې د کليسا په ځمکو باندې قبضه کوله؛ خو دې کار د حاکمانو د قدرت او قوت پورې اړه درلوده. د فرانسې د انقلاب په دوران کې هم د کليسا په ځمکو باندې قبضه وشوه او پلورلې يې وې؛ ځکه د دولت مالي حالت خراب وه او د خپلې دفاع لپاره يې پيسو ته ډېره اړتيا درلوده.

سرف يا بزګر

په فيوډالي نظام کې سرف د بادار په ځمکه کې کښت کاوه، دده مالک ته ددې اجازه وه، چې کله وغواړي سرف د دندې نه لېرې کړي، د مړينې څخه وروسته يې د مالک خوښه وه، چې د کښت کولو حق يې نورو ځامنو ته ورکوي او کنه؟، په فرانسه کې مالک د خپل سرف د پلورلو حق هم درلود، يا به يې د هغه د لږ وخت مزدورۍ پيسې ورکړې او نورو ته به يې سپاره، که سرف به ازادي غوښته؛ نو خپل ټول مال، دولت به يې خپل مالک ته ورکاوه، تر څو ازاد شي. په په روسيه کې به د ځمکې د پلورلو سره سرف هم پلورل کيده، په دې ډول به سرف د ځمکې يوه برخه ګڼل کيده. په انګلستان کې په سرف باندې دا پابندي وه، چې په خپل سر نه شي کولای، کلی پريږدي او ولاړ شي، که وبه تښتيده؛ نو د هغه تعقيب به يې کاوه.

دې سرفانو به بې شميره ټيکسونه ورکول، د لويو ځمکوالو ټيکس حکومت ته ورکول، د فصل ټيکس، د کليسا ټيکس، په کرونده کار کول، د بيګار په ډول ځنګلونه پاکول، د نهرونو ويستل، په نهرونو باندې بندونه جوړول د سرفانو مهم کارونه وه، ددې تر څنګ به يې خپل بادار ته ډوډۍ پخوله او هم به يې بير جوړوه، د بادار خوښه به يې وه، چې د کار کولو څومره پيسې ورکوي، په سرف په نهرونو کې کبان نيول، يا به يې په ځنګل کې ښکار کاوه؛ نو ددې به يې هم ټيکس ورکاوه.

که د سرف به کومه مقدمه د بادار عدالت ته ولاړه؛ نو د جرم مطابق به يې فيس ورکاوه، که د سرف بادار به د دښمنانو په لاس کې پريوت؛ نو د خوشې کولو لپاره به يې هم پيسې سرف وکولې، که په مارکيټ يا د کلي په کوم ميله ځای کې به يې کوم څه شی واخيسته؛ نو د هغه به يې هم ټيکس ورکاوه، سرف ته ددې اجازه نه وه، چې د په مارکيټ د خپلو بيرو يا شرابو د پلورلو څخه مخکې خپل بير يا

شراب وپلوري، که د سرف زوی به غوښتل، چې سبق ووايي، يا په کليسا کې خدمت وکړي؛ نو ددې خبرې يا غوښتنې جرمانه به يې ورکوله؛ ځکه په دې صورت کې په کروندو کې کار کوونکي کميدل، کله چې په انګلستان کې د يکشنبې ښوونځي پيل شول؛ نو لويو ځمکوالو له خوا دا وضع شوي وه، چې هغوی به خپلو زامنو ته يوازې لوستل زده کوي، نه ليکل؛ ځکه په دې صورت کې هغه کولای شول، چې بيرون لاړ شي او دنده اجراء کړي.

که چيرته به سرف د خپلې لور يا زوی واده کاوه؛ نو د خپل بادار څخه به يې اجازه اخيسته، د پخوانيو رواجونو مطابق د لومړی شپې حق يې د بادار سره وه، که چيرته به ددې نجلۍ د چا سره نا روا اړيکې وې؛ نو بادار يې حق درلوده، چې ټول سامان باندې يې قبضه وکړي، که سرف به د اولاد د نه درلودلو په وخت کې مړ شو؛ نو په دې صورت کې د سرف په خپله ځمکه باندې بادار قبضه کوله.

د سرفانو (بزګرانو) ژوند د زيات ټيکس او کم امدن په وجه په ډېرو ستونزو کې تيريده، د دوی د اوسيدو لپاره خام کورونه وه، چې په هغه کې به يو يا دوه کوټې وې، دلته به د اتشدان ، تنور او د اوړو د پخولو چارې هم سرته رسيدې، ټوله کورنۍ به يو ځای ويده کيده، پاکی ته کومه خاصه پاملرنه نه کيده، په دې وجه به په کوټو کې سخت بد بوی وه.

د سرفانو لباس (کالي) به ډېر ساده وه، سرفان به اکثره نالوستي خلک وه، که کوم سرف به لوستی وه؛ نو، د بادار لخوا به يې توهين کيده او غصه به يې پرې کوله، د مذهب سره د هغوی هيڅ جوړه نه وه؛ مګر په عبادت کولو به مجبور کيدل.

د سرفانو ټولنيز حثيت په ټولنه کې ډېر کم وه، د سرفانو به نه احترام کيده او نه به د عزت کولو وړ ګڼل کيدل، وفادارئ او فرمانبردارئ د هغوی شخصيت بيخي د خراب حالات سره مخ کړی وه، د لوړو طبقو د خلکو په نظر به هغوی ډېر جاهل او وحشي مالوميدل، چې هيڅ حقوق به يې نه درلودل او يوازې به يې کارونه سرته رسول، د سياسي او ټولنيز شعور د کم لرلو په اساس هغوی د نظام تابع وه او بغاوت کول يې جرم ګڼل کيده.

په ۱۸۹۷ ز کال کې روسي چيخوف د بزګرانو په اړه وليکل، د غه خلک په کليو کې د رمو په شان ژوند کوي، د هغوی سره ناسته، پاسته منع دي؛ ځکه چې هغوی جاهل، ناپاک، خيرن، بې ايمانه او نيشه يې خلک دي، دوی د يو بل سره په امن کې نه شي اوسيدای، ځکه دوی جګړه مار خلک دي، دوی په هر چا(سرف) باندې شک کوي، د يو بل نه نفرت کوي، د هر چا نه داريږي، بيا هغه دا سوال کوي، چې

اخر دا ولې دوی په دې حال کې دي؟ هغه خپله ددې ځواب ورکوي، ليکي؛ او ځکه، چې دوی سخت محنت او خواري کوي، د ژمي سوړوالی، خراب فصلونه، د خوراک کموالی او د چا نه د مرستې تمې نه کولو، هغوی دې حالت ته راوستي دي.

د سرف په ژوند او روزانه حالاتو کې د تغير او تبديل هيڅ څرک نه ليدل کيده، دوی ته به يې ويلن ويل، ددې مطلب وه، چې د بادار غلام د هغه تابعدار، ددې وروسته د ويلن نه د ويلنستې لفظ منځته راغی، چې د بدمعاشی په مانا دی، په سرفانو (بزګرانو) کې داسې کوم شخص پيدا نه شو، چې په تاريخ کې نوم ستر ياد شي، هغوی باغيان معرفي کيدل؛ خو همدغه خلک وه، چې خواري يې کوله، د توليد په چارو کې يې کار کاوه، د همدوی په خواری باندې فيوډاليزم ولاړ وه، دا د تاريخ جبر دی، چې سرفانو کوم کلتور منځته راوړ، په هماغه کلتور کې سپک او حقير شول، کليسا، باغونه، شعر و ادب، رقص و موسيقي، دا ټول د همدوی په خواری باندې رامنځته شوي وه؛ خو دوی به کې بې برخې وه، په کليسا کې د هغوی درجه تر ټول ټيټه وه، په شعر او شاعری کې هغوی باندې مسخرې کيدلې او د تاريخ په کتابونو کې د هغوی هيڅ ذکر نه کيده.

خو، داسې هم نه، چې سرف دې د ټول ظلم د بار وړونکی وي، په تاريخ کې د هغوی بغاوتونه هم ثبت شوي دي، چې کله، کله هغوی د فيوډاليزم او د هغه د سختيو په مقابل کې کړي دي، د څوارلسمې زيږدي پيړی پورې په لويديځه اروپا کې هغوی د بغاوتونو يوه سلسله رامنځته کړې وه، د ۱۳۲۳ ز کال څخه تر ۱۳۲۷ ز کال پورې په فلاندرس، په ۱۳۵۸ ز کال کې په پاريس او په ۱۳۸۱ ز کال کې په لويديځه انګليسا کې بغاوتونه شوي دي، په هسپانيه او جرمني کې هم بغاوتونه شوي وه، په اتلسمه ز پيړۍ کې په روسيه کې د پګاشوف په مشری باندې سرفانو يو ستر بغاوت وکړ، په داسې حال کې چې دغه بغاوتونه په سختۍ سره وځپل شول؛ خو دا ثابته شوه، چې په سرفانو(بزګرانو) کې د ظلم او بې انصافۍ ضد شعور موجود وه او دا ويل درست نه دي، چې سرفان يوازې جاهل او وحشي خلک وه او د خپلو نظامونو نه مطمن وه.

امتيازات او مراعات

د فيوډالي نظام يو مهم خصوصيت په ټولنه کې د طبقاتي توپير ساتل او قوي کول وه، دغه طبقاتي توپير به په خاصو علامو او نښو سره کيده او دغه علامې او نښې د لوړې طبقې د خلکو سره موجودې

وي، مثلاً، د وسلو د اېښودو اجازه یوازې امرینو ته وه، په اس باندې سپرېدل او وسله په لاس جنګ کول هم یوازې د امرینو کار وه، ددې یوازینۍ وجه دا وه، چې په دغه وخت کې وسله دومره قیمته وه، چې اخیستل یې حتی د امرینو لپاره ستونزمنه وه؛ ځکه نو دا د امرینو یو امتیاز شو او بیا قانون هم ومنل شو، سربیره پر دې د توپیر د ساتلو لپاره نائټ، امیر او ځمکوال لپاره کرنه هم رامنځته شوه، د دوی لپاره په لاسونو باندې کار او خواري کول منع شول، ددې لپاره، چې په ټولنه کې طبقاتي توپیر موجود وي.

د ځمکوالو د برترۍ او اقتدار لپاره دا حق هم ځمکوالو ته ورکول شو، چې خپل رعیت ته سزا ورکړي، په دې سزاګانو کې موږ ته ډېر سختې سزاګانې مخې ته راځي، لکه، د بدن د کومې برخې داغول، په دروغو ویلو باندې د ګرمې اوسپنې کېښودل، د جسم د ځینو برخو پرېکول، مسخ کول، د لاس، پښې او پوزې پرېکول، د سترګو ویستل، د ښځو د قاتل ژوندي ښخول، شامل وه، ددې سزاګانو په وجه سرف او عام خلک په بشپړ ډول د خپل بادار د رحم غوښتونکي وه.

سزاګانې ځکه دومره سختې وې، چې مفلس او غریبو سرفانو به د خپل ژوند د بقا لپاره غلا کوله، د جرم د پټولو لپاره یې دروغ هم ویل، په غصه کې د راتلو په وخت کې به یې توهین امیزه کلمات ویل، د دوی د دغو غصو د له منځه وړلو یوازینۍ لار هغوی ته د سختې سزا ورکول وه، چې د هغې په وجه دوی غلې کړي او نورو ته عبرت شي.

نائټ Knight:

په فیوډالي ټولنه کې درې طبقې ډېرې مهمې وې، عبادت کوونکي، جنګ کوونکي او کار کوونکي. په دې دریو طبقو کې مهمه طبقه جنګ کوونکې طبقه وه؛ ځکه چې د دوی سره قوت او دولت وه، جنګ د ځمکې د ساتلو لپاره هم کېده او د نورو د ځمکې نیولو لپاره هم کېده؛ ځکه نو په دې وخت کې جنګ یو مسلک وګرځېده، جنګ داسې یو باعزته او لوړ مسلک شو، چې د هغې په ذریعه کېدای شو، چې یو شخص خپل صلاحیت ښکاره کړي، د جګړې فن زده کول په ټولنه کې د احترام وړ وګرځېده، په همدې لحاظ په منځنیو پیړیو کې د نائټونو مختلفې سلسلې منځته راغلې.

د نائټونو مختلفې سلسلې د عزت او وقار سترې نښې وګرځېدې، د نائټونو په مختلفو سلسلو کې د فیوډالو کورنیو هلکانو ځانونه داخلول پیل کړل، زیاتره وخت به د کورنیو مشرانو ځوانانو دغه کار ته

لاس اچوه؛ ځکه هغه کولای شول، چې ددغه کار ټول مصارف برداشت کړي، د نائټ روزل به د اوو یا اتو کلونو په عمر کې پيل کيدل، په دې عمر کې به هغه په دربار کې د خدمتګار په حيثت اوسيده، د يوولسو څخه تر څوارلسو کلونو په عمر کې به هغه د ځمکوال سره وه، په دې مرحله کې به هغه ته د جنګ زده کړه ورکول کيده، هغه به په مختلف ډوله لوبو کې ګډون کاوه، کله به چې د نائټ د برابرولو ټول مراحل پای ته ورسيدل؛ نو ځانګړي مراسم به يې سرته رسول. د نائټونو لپاره به ځانګړی لباس وه، په دې لباس کې سپينه چپنه ،يو ډول سور رنګه ټوکر، او تور کوټ وه، دغه درې علامې د کار د پاکوالي، د خدای لپاره د وينې ورکولو او د مرګ لپاره د تيار اوسيدلو نښې وې.

د نائټ د مراسمو د اداکولو نه مخکې به نائټ ټوله شپه په کليسا کې په عبادت باندې تيروله، بيا به يې مقدس ميز باندې په داسې حال کې راوسته، چې پروت به ، او توره به يې په غاړه باندې ورته اينبې وه، دلته پادري به توره ليرې کړه او بيرته به يې ورکړه، وروسته به پادري د هغه (نائټ) بادار ته ورته او ځانګړې خولۍ به يې ورته په سر کوله، هلته به يې دا پوښتنه ورنه کوله، ولې غواړې، چې نائټ شي؟ د هغه د ځواب نه ورسته به يې هغه ته هغه ځانګړی لباس په تن کاوه، وسله به يې ورکوله او د خوشالۍ پروګرام به يې جوړاوه.

کله، چې نائټ کيدل يو امتياز شو؛ نو د هغه د محدودولو کوښښونه پيل شول، تر څو دغه امتياز د څو ځانګړو خلکو سره پاتې شي، ددې لپاره په ديارلسمه ميلادي پيړۍ کې دا اصول رامنځته شول، چې هغه څوک نائټ جوړيدای شي، چې پلار يې نائټ تير شوی وي، په دې ډول دا هم ميراثي وګرځول شو. ۱۱۸۹ ز کال کې دا قانون رامنځته شو، چې د سرفانو ځامن نه شي کولای، چې نائټ شي، ددې قوانينو څخه دا مالوميږي، چې د امرينو او لويو ځمکوالو نه علاوه، د نورو طبقو خلکو هم کولای شول، چې دې مسلک ته د خپل صلاحيت پواسطه داخل شي.

نائټ د خپل ژوند او دې عمل د لوړ معيار د راوستلو لپاره ډېر زيات تړونونه کول. هغه به د داسې خبرو او الفاظو څخه، خپل ځان ساته، چې په هغه کې به خوند او تفريح وه، لکه ښه ډول شراب څښل، جنسي اړيکې، لوبې او لباس يې، ارامه بستره، رقص، موسيقي او نور. په هغوی باندې زيات زور د ښځو د عزت ساتلو وه، د هغوی د ساتلو لپاره به يې خپل ځان قرباني کاوه، که چا به د هغه خلاف ورزي وکړه؛ نو په پايله کې به يې، د نائټ سره د هغه شخص عزت او وقار هم پای ته رسيده، نائټ به د

مظلومو لپاره هم جګړه کوله او د هغوی د حق ساتنه به يې کوله، د نائټ لپاره د عزت مرګ هغه وه، چې د جنګ په ميدان کې دې مړ شوی وي.

نائټونو ته هغه وخت عروج حاصل شو، چې صليبي جګړې پيل شوې؛ ځکه دا جګړې د هغوی لپاره مذهبي رنګ درلود او جګړه کولو کې ورته ثواب؟ وه؛ مګر ددې نه بغير به يې هم تل جنګ او جګړې کولې، د جنګ کولو لپاره يې ځانګړي شرايط درلودل، مثلا هغه جګړې، چې د لينټ[1] (lent) موسم کې يې کولې، کومې چې د ايسټر[2] نه مخکې وي، يا به کله، چې فصلونه تيار شول، د رخصتيو په ورځو کې، د هرې هفتې د چهارشنبې څخه تر د دوشنبې د شپې د سهار پورې به دوی جګړه نه کوله، د سولې موده به يې ۸۰ ورځې وه.

که نائټ به په جګړه کې ونيول شو؛ نو تاوان به يې ورکاوه، دلته به هم طبقاتي توپير مراعت کيده، غريب فوځيان به قتل کيدل؛ ځکه د تاوان ورکولو وس نه درلود، د امرينو او نائټونو څخه به يې تاوان اخيسته، يو نائټ به يې په دې ضمانت باندې پريښوده، چې د تاوان پيسې به راوړي او بيرته به راځي، زياتره وخت به يې خپله وعده پوره کوله، د بند په وخت به يې د تاوان د ورکولو پورې، د کوربه حثيت درلود، ښکار يې کولای شو، دعوت ته تللی شو؛ مګر د تښتيدلو کوښښ به يې نه کاوه.

کله به چې، جګړه نه وه ؛ نو دوی به په ټورنامنټونو کې برخه اخيسته، هلته به د دوه نائټونو تر منځ د تورې او نيزې جګړه کيده.

د نائټ فوځي زوال هغه وخت پيل شو، کله چې د بارودو استعمال پيل شو؛ ځکه توپک او توپ د ليرې ځای څخه هدف ويشتلای شو، اوس نو جنګ د عزت او وقار وسيله نه وه، د توپک او توپ منځته راتګ د نائټ په تکړه توب او زړورتيا باندې لوی داغ ولګوه؛ ځکه هغه په اس باندې سور سره جګړه کول، يوه زړورتيا ګڼله، د بارودو منځته راتګ د پاچاهانو طاقت هم زيات کړ؛ ځکه ددې وروسته د لويوځمکوالو کلاګاني او کورونه د توپونو سره په مقابله کې وه او نائټ نه شو کولای، چې د توپ دفاع وکړي؛ ځکه نو د لويوځمکوالو پر ځان مطلق العنان او قوي حاکمان رامنځته شول، هغوی نائټونه له منځه يوړل او مرکزي حکومت يې پياوړی کړ.

---

[1] د عيسويانو څلويښت ورځنی روژه، چې د ايسټر(د عيسويانو اختر) څخه مخکې يې نيسي.
[2] د عيسويانو اختر

د لويو فيوډالانو د اوسېدو ځايونه

په فيوډالي نظام کې، تر ټول مهم اشخاص لوی ځمکوال وه، د هغوی د اوسيدو د ځای څخه د هغوی خصوصيات په ښه ډول مالوميږي، د يو خوا نه هغوی، ډېر پياوړي وه او د سرفانو(بزګر) پوره واک به يې په لاس کې وه، بل خوا به يې هغه سرپرست او ساتونکی هم وه. په منځنيو پيړيو کې، چې لويو ځمکوالو کوم ډول ژوند درلود، د هغې نخشه په دې ډول ده، د لوی ځمکوال د پياوړتيا او دولت تر ټولو ستره نښه د هغه د اوسيدو ځای وه، شاوخوا به يې خندق ويستی وه او محفوظ به وه، دده دې کلا به هغه د نورو خلکو څخه لوړ معرفي کاوه، کله به، چې خلک د هغه سره د ليدو لپاره ورتلل، په لار کې اچول شوي ممانعتونه به يې ليرې کول؛ نو په دې سره به د خپل بادار د قوت او طاقت ښه اندازه ورته مالوميده او کله به چې دغه ټول ممانعتونه پای ته ورسيدل او خپل بادار ته به ورسيد؛ نو د برياليتوب احساس به يې کاه، چې د ستونزو ډکه لار يې وهلې او بريالی شوی دی.

د کلا په برجونو باندې به پيره وه، تلونکو او راتلونکو کسانو باندې به نظر ساتل کيده، د دوی (پيره دارانو) اغيز به په ميلمنو باندې هم وه او هم هغه چا چې به پيره دار ته د ليرې ځای څخه کتل؛ نو داسې احساس به يې کاوه، چې زه يې د نظر لاندې نيولی يم؛ ځکه د هغوی په ذهن کې به يې بادار انځوريده، د کلا ديوالونو د بيرون او دننه خلکو تر منځ د توپير ښکارندوی وه، هغه خلک، چې د ديوالونو څخه به دننه وه، هغوی به د خپل بادار سره ځان ډېر نږدې احساساوه او هغه خلک، چې د ديوال څخه بيرون وه، هغوی به دغه فاصله د خپل بادار او ځان تر منځ ډېره لويه احساسوله.

کلا ته هر چا ددې اجازه نه درلوده، چې داخل شي، يوازې هغه خلک راتلل، چې هغوی ته اجازه ورکول کيده او اجازه به هغه چا ته هم ورکول کيده، چې د ځانګړي اهميت خاوند به وه، د شپې به يې د کلا دروازه قفل کوله او په دې ډول د بيرون خلکو سره به د دننه خلکو اړيکه پرې کيده، په دې کلا کې به د هغو خلکو لپاره ځمکتلي(زيرزميني) وې، چا، چې به د بادار د امر مخالفت کړی وه يا به تورن پيژندل شوی وه، ځمکتلي ددې لپاره وه، چې دوی د لوږتيا څخه ځوړتيا ته غورځيدلي دي.

په کلا کې به د هر چا لپاره ځانګړی ځای وه او په خاصو حدودو کې به يې خپلې دندې سرته رسولې، د کلا ځينو ځايونو ته به د ځمکوال خاص خلک تلل راتلل، ددې حدودو د جوړولو سره، هغه ځايونه، چې د نورو لپاره يې ورتګ منعه وه، دا فکر ورسره پيداکيده، چې هلته څه روان دي؟ دغه رازونو به د خلکو په زړونو کې ويره پيداکوله او د خپل ځان د درجې احساس به هم ورته کيده، چې د

هغه درجه کومه او چيرته ده؟.

د کلا شاوخوا به د ځمکوال او فيوډالي نظام ځيني خصوصيات بيانول، مثلا، برج چې د پياوړتيا نښه وه، دا د فتحې، لوړوالي او ساتنې نښه وه، چې د برج څخه به ټول کلی کنټرولیده، دلته به د ځمکې په اړه خبرې هم کيدې او د کلا دفاع به د همدغه برج پواسطه کيده.

په کلا کې به يو ستر هال موجود وه او ډېر اهميت درلود؛ ځکه دغه هال د ټولنيزو غونډو د جوړيدو ځای وه، دلته به ځمکوال خپل ملګري، ميلمانه او نور خلک د ليدو لپاره رابلل، هلته په کيناستو سره به يې د ځمکې په اړه مهمې پريکړې کولې او همدلته به ځمکوال ته د بيرون احوال هم اوريدل کيده، هال به د عدالت خونه وه، دلته به ځمکوال د مجرمانو د سزاګانو پريکړې هم کولې، همدلته به دعوتونه جوړيدل او د رقص او موسيقی لپاره به يې محفلونه جوړول.

هال يو لوی او پراخه ځای وه، ډېرې زياتې دروازې به يې درلودې؛ تر څو خلک په اسانی سره هال ته داخل شي، د هال د پرخوالي څخه به د ځمکوال شخصيت هم مالوميده او هم دا مالوميده، چې ځمکوال په زړه کې د هر چا لپاره ځای لري، په هال کې به چې خلک راټوليدل؛ نو د هغوی او د بادار تر منځ به يې اړيکې ټينګيدې او په دې وجه به د وفادارۍ جذبات نور هم پياړوي کيدل.

په کلا به نورې خونې هم وې، چې بادار به ترې په شخصي ډول استفاده کوله، کله به يې يوازيتوب نه خوښيده؛ نو خپل وخت به يې د ليدونکو او ملازمينو سره تيراوه.

په کلا کې به ټل ميلمنو ته ښه راغلاست ويل کيده؛ ځکه په دې سره د ځمکوال د زړه پراخوالی او لوی شان وشوکت ښکاره کيده، د ميلمنو سره به ډېر په عاجزۍ سره چلند کيده، ددې لپاره، کله چې دوی خپلو ځايونو ته ولاړ شي؛ نو د ځمکوال صفت وکړي او په دې سره د ځمکوال شهرت زيات شي، کوم ميلمانه به، چې د لوړو کورنيو سره تړلي وه، هغوی به د ځمکوال سره يو ځای ډوډۍ خوړه.

بادار به په ټولنيزو او کلتوري کارونو کې ګډون کاوه او دې کارونو ته به يې زياته توجه کوله، د خپل کور او نور اړوندو کسانو ټولې اړتياوې به همده پوره کولې، کله به چې ښکار ته ووت؛ نو خپل ملګري او دوستان به يې هم د ځان سره بوتلل، د تفريح لپاره به يې په نورو باندې جسماني ورزش او د جنګ مقابلې کولې.

لويو ځمکوالو به د خپلې کورنۍ شجره ساتله، کومه به چې کوم مشهور شخصيت ته رسيده، ښځو ته په دې شجرو کې هيڅ اهميت نه ورکول کيده، لويو ځمکوالو به يو د بل سره جنګ، جګړې هم کولې، دغې جګړې به زياتره وخت د عزت او وقار لپاره وې؛ ځکه، نو دغه جګړې به اکثره وخت د په اوږدو جګړو باندې اوښتې.

د ښځو حيثيت

د اروپا په فيوډالي ټولنه کې د ښځو حيثيت ډېر ټيټ او وروسته پاتې وه، ددې وجه دا وه، چې ښځه د ګناهونو او بديو بنسټ اېښودونکې ګڼل کيده، عام فکر دا وه، چې ښځه سړي د ګناه خوا ته بوځي، د يوې نيکې ښځې لپاره دا ضروري وه، چې، خپل لباس، حرکات، سکنات او د خبرو کولو زيات خيال وساتي او داسې کومه خبره ونکړي، چې د هغې په وجه د سړيو جذبات راوپارېږي، د سړيو جذبات به هغه وخت راپورته کيدل، چې د ښځې د جسم کوم بربنډ ځای به يې وليده؛ ځکه نو ښځو ته دا توصيه کيده، چې خپل جسم بايد پټ وساتي، همدا وجه وه، چې په منځنيو پيړيو کې د ښځو عورت بلکل پټ وه ا وداسې لباس به يې اغوسته، چې د جسم کومه برخه يې ترې ښکاره نه شي، ښځو ته ويل کيدل، چې په لوړ غږ بايد خبرې ونکړي، په زوره ونه خاندي او نه د چاسره ټوکې وکړي؛ ځکه که دوی دا کار وکړي؛ نو ددې مطلب دا شو، چې په دوی کې هيڅ شرم، حيا او وفا نشته.

نوی فيشن خپلول يا ميک اپ کول او خپل ځان ښه جوړول، د ښځو لپاره عيب ګڼل کيده؛ ځکه په دې سره، فکر کيده، چې دغه ښځه نورو ته د ګناه دعوت ورکوي، د خاوند ښځې ته دا امر شوی وه، چې د ډوډۍ د خوړلو نه وروسته بايد خپلې بسترې ته ولاړه شي او هلته بايد يا عبادت وکړي يا هم کوم مذهبي کتاب ولولي.

په فيوډاله کورنۍ کې دا د ښځو ذمه واري وه، چې ماشومان وزيږوي، د هغوی پالنه وکړي او د هغه نه بغير د کور په کارونو کې مصرفه شي، ډوډۍ پخه کړي او کالي ووينځي، مستې، پنير او بير تيار کړي، که چيرته به يې خاوند په جګړه کې اسير شو؛ نو دا يې د ښځې ذمه واري وه، چې د تاوان لپاره يې پيسې جمع کړي، که خاوند به يې بې وارثه مړ شو؛ نو ښځه به يې د ميراث وړونکې وه؛ خو دې ښځو به ژر بل واده کاوه؛ ځکه، چې د مال او جائداد ساتنه د سړي څخه بل چا نه شوه کولای، پاچا به خپله د کونډې ښځې لپاره د خاوند په پيداکولو کې ليوالتيا ښودله، ددې لپاره چې هغې ته داسې خاوند پيداکړي، چې ډېر ښه فوځي خدمت وکړای شي.

د ښځو لپاره دا ډېره ضروري وه، چې په عزت او پرده کې پاتې شي او د ناوړه جنسي اړیکو څخه ځان وساتي، سړی د جنسي اړیکو په نیولو کې ازاد وه او کولای یې شول، چې د څو انجونو سره ناوړه جنسي اړیکې ولري، په دې وجه به یې د ناجائزه اولاد شمیر ډېر زیات وه، د انجونو داسې روزنه کیده، چې په راتلونکي کې یوه ښه میرمن ترې جوړه شي، که اړتیا به لیدل کیده؛ نو دوی ته به څه ناڅه لیکل او لوستل هم ورزده کیدل.

هلکان او زده کړې

د لویو ځمکوالو ځامنو به د تعلیم د لاسته راوړلو سره کومه لیوالتیا نه لرله او زیاتره به بې تعلیمه وه؛ ځکه، په منځنیو پیړیو کې پوهو او باسواده خلکو ته په ټیټ نظر کتل کیدل[1] او دا ددې لپاره، چې د هغه(د ځمکوال د زوی) د حساب او کتاب لپاره ملازم موجود وه؛ نو ځکه هغه اړتیا نه درلوده، چې علم لاسته راوړي، ځکه چې هر څه ملازم سرته رسول، څرنګه چې په ټولنه هغه شخص ټولنیز حیثیت درلود، د چا سره، چې ځمکه او دولت وه؛ ځکه، نو ځوانو هلکانو د جګړې د مهارتونو په زده کولو کې زیاته لیوالتیا درلوده، د وسلو استعمال د هغه لپاره د علم د لاسته راوړلو نه زیات اهمیت درلود، علم او پوهې ته په سپکه سترګه کتل کیدل؛ ځکه هغوی فکر کاوه، چې علم او پوهه خلک د سستی او بزدلی په لور بوځي.

د فیوډالي کورنۍ د هلکانو لپاره دا ډېره اړینه وه، چې هغوی نظم، ادب، اداب او د خپلې طبقې د خصوصیاتو څخه باخبره وي، تر څو په دې سره، هغه خپل شخصیت په ټولنه کې په ښه ډول سره وښيي او د ویاړ سبب یې شي.

د فیوډالي نظام خصوصیات

ددې نظام مشر یا سردار پاچا وه، پاچا به خپل روحاني طاقت نیغ په نیغه د خدای څخه اخیسته، ددې طاقت په درلودلو سره به، هغه د نورو ډېرو لویو ځمکوالو څخه برتر پیژندل کیده، کلیسا به هغه ته الهي قوت او فیوډالانو به قانوني او فوځي طاقت ورکاوه، پاچا به د نورو فیوډالانو څخه لوړ وه؛ ځکه، نو د پاچا او نورو فیوډالانو تر منځ به د سیاسي برترۍ لپاره جګړې کیدې، فیوډالانو ته د یو پاچاه اړتیا وه؛ ځکه فیوډالان به یو د بل سره په جګړو اخته وه او یو د بل سره به یې زیاته کینه او حسد کاوه، پاچا به د

[1] ستاسو باید دلته یوې خبرې ته پام وي، چې دغه نظر یوازې په اروپا کې موجود وه، په منځنیو پیړیو په ختیځ کې لوړ اسلامي تمدن موجوده وه. (ژباړن).

ځان لپاره دا خوښوله، چې د هغه په وفادارۍ دې باور وشي او فيوډالان دې د هغه په ازادۍ کې لاس وهنه نه کوي؛ ځکه، نو هغه د سکو په جوړولو کې ازاد وه، د ټرونو په لاسليک کولو کې هم ازاد وه او که به اړتيا پيښه شوه؛ نو جګړه به يې هم کوله.

فيوډاليزم هغه وخت کمزورى شو، کله چې په څورالسمه زيږدي پيړۍ کې قحطي، طاعون او نورو افتونو په وجه په ملک کې د خلکو نفوس کم شو او په ځمکو کې کار کوونکي په ډېر مشکل سره پيداکيدل، په دې وخت کې ستر، ستر جنګونه هم وشول، سل کلن جنګ، د ګلابو جګړه[1]، په فرانسه، جرمني او ايټاليا کې جګړې وشوې، دې جګړو په اقتصادي او فوځي توګه فيوډالان بيخي کمزوري کړل.

د فيوډالانو کمزروي، هغه وخت هم پيل شوه، چې ځمکې يې په ټيکه باندې ورکول پيل کړل، ټيکه دارانو به د ځمکو ساتنه هم کوله او د ګټي د لاسته راوړلو لپاره يې په ځمکو کې کار هم کاوه، په دې ډول هغوى د پيسو جمع کول پيل کړل، د دوى څخه سوداګره طبقه رامنځته شوه، دوى به ځمکې اخيستې او توليد به يې په ښارونو کې خرڅوه، په دې سره ښارونه بيا د اهميت وړ وګرځيدل.

په اروپا کې د روم د زوال نه وروسته د ښارونو زوال پيل شو، فيوډالانو ښارونه پريښودل او کليو ته ولاړل، په دې د ښارونو ابادي کمه شوه، په يوولسمه پيړۍ کې يوولس فيصده خلک په ښارونو کې اوسيدل، په دولسمه پيړۍ د لندن په ښار کې شل زره خلک اوسيدل، روم، چې د رومي امپراتورۍ پلازمينه وه، په کنډواله باندې بدل شوى وه او د ګندګۍ لپاره ډېر مشهور وه، ټول ښارونه ګنده شوي وه، سوداګرو به خپل سامان په سړکونو او کوڅو کې د پلورولو لپاره ايښوده.

په ښار کې د لاسي کارونو او هنرمندانو اتحاديي جوړې شوې وې، دوى به خپل کارونه کنټرولول، په څورالسمه او پنځلسمه ميلادي پيړۍ کې دغه اتحاديي په سياسي قوتونو باندې بدلې شوې، دا د هغوى لپاره په ګټه وه، چې په حالاتو کې کومه تبديلي رامنځته نه شي او د صعنت او هنر تر منځ کومه مقابله هم ونه شي؛ ځکه په نويو اختراعاتو سره د هغوى په امدن باندې يې تاثير درلوده، هنرمندانو يو په جرمني کې يو شخص ددې لپاره وواژه، چې هغه د اوبدلو کارګاه جوړه کړې وه.

په دې دوره کې په ټولنه باندې د مذهب پوره واک وه، د کليسا اهميت ځکه زيات وه، چې اروپا يې عيسايي کړې وه، ددې مذهبي احترام نښه کليسا وه، چې لويو، لويو پاچاهانو او فيوډالانو جوړې کړې

---

[1] War of Roses

وې، ۱۰۵۰ نه تر ۱۳۵۰ کلونو پورې په فرانسه کې ۸۰ لويي کليساوې او ۵۰۰ کوچنۍ کليساوې جوړې شوې وې، په دې هغه کوچنۍ کليساوې شاملې نه دي، چې شمير يې زرګونو ته رسيده، حاکمې طبقې به د کليسا سره مرسته کوله، تحفې او ځمکې به يې ورکولې؛ ځکه، نو کليسا ډېره قوي ادره وه او کليسا به د حکومت ملاتړ هم کاوه.

په ديارلسمه پيړۍ کې د انګيزسيون[1] محکمه رامنځته شوه، هغه کسانو به، چې د کليسا څخه بغاوت کاوه، يا به يې د کليسا د زده کړو په غلط ډول تفسير کاوه، دغسې کسان به د تشدد، سزا او ډار په واسطه غلي کيدل او ختمول به يې، دې اداري (انګيزسيون) به د نويو خيالاتو او افکارو سره دښمنی کوله او په هغوی باندې به يې بنديز لګوه، دغه حالت د فيوډالانو لپاره په حقه وه؛ ځکه د نويو نظرياتو په نه موجوديت کې به د هغوی سره چا مقابله نه شوه کولای.

د منځنيو پيړيو فيوډاله ټولنه اوس هم د ځينو مؤرخينو لپاره زړه راښکونکې او رومانوي حيثيت لري، د ډېرې زياتې مودې لپاره دغه نظام په قوت سره حکومت وکړ او داسې نظام يې رامنځته کړی وه، چې په ټولنه کې طبقاتي سيستم موجود وه، د يو شخص لپاره د يوې طبقې نه بلې طبقې ته تګ ډېر ستونزمن وه، پيدائښت او کورنۍ په ټولنه د ټولنيز حيثيت تعين کاوه؛ ځکه، نو ددغه حالت څخه به مطمن وه، په دې وخت طبقاتي جګړې دومره نه وې، خلک د خپل ژوند نه مطمن وه، د پرمختګ خواهشات نه وه؛ ځکه، نو ټولنه په يو ځای ولاړه او ارامه وه.

په کليو کې اوسيدونکو خلکو طبعي ژوند درلود، د ځمکې سره يې اړيکې درلودې؛ ځکه، نو ځان يې د طبيعت يو برخه ګڼله، مذهب هغوی ته دا پوهه ورکړې وه، چې دغه نړۍ فاني ده، دولت او شهرت تلونکی او راتلونکی وه؛ ځکه، نو د هغوی لپاره کوښښ کول بې ځايه وه.

مګر، د فيوډاليزم دغه نظام په خپل حال پاتې نشو، تغيراتو او بدلونونو ددې نظام په قوي ديوالونو کې درزونه رامنځته کړل، د خيټې څخه يې يو بل نظام وزيږيد او بالاخر دې نظام ته يې د پای ټکی کيښود.

حوالې:

[1] inquisition

۱- ویل ډورانټ، ۵۵۲، ۵۳، ۵۸، ۶۰ مخونه.

۲- ایف، ایل، ګان شوپ، فیوډالیزم، ۴۷مخ.

۳- جان کرچ لي، فیوډالیزم، ۲۵، ۲۷ مخونه،

۴- سي بروک، Europe in the Central ages

۵- مارک بلوخ، ۳۲۰، ۲۱، ۸ مخونه.

۶- Georges Duby, A history of Private Life

۷- مبارک علي، تاریخ او انقلاب.

۸- هربنس مکهیا، Perspective of Medieval History, vikas Delhi 1993

د فیوډالیزم زوال

تاریخي عمل په یو ځای کې نه ودریږي، ژوند کې تغیرات راځي، ژوند د بدلونونو غوښتونکی دی، اداري او روایتونه خپل ځان په دې حالاتو کې اچوي؛ مګر، یو داسې مرحله راشي، چې د هغوی پاتې کیدل نور پای ته رسیږي، فیوډالیزم د اتلسمي میلادي پیړۍ پورې پاتې شو؛ خو، کله چې صعنتي او ټکنالوژیکي کشفیات وشول او تغیرات په کې راغلل، په فیوډالیزم کې هم درزونه رامنځته شول.

په اروپا کې فیوډالیزم په دریو طریقو سره زوال وموند، یو د لاندې طبقې څخه پورته خواته ټولنیز تغیرات او د هغې په پایله کې اصلاحات رامنځته کیدل، دویم د انقلابي اقداماتو په ذریعه او دریم ډول د حاکمې طبقې لخوا د پورته خوانه اصلاحات رامنځته کیدل، چې په پایله کې نظام بدلیږي.

د ټولنې د تبدیلی دوه مهمې ذریعې وي، یو د اصلاحاتو په واسطه د ټولنې نطام کې تغیرات راځي، که پخوانی نظام د اصلاحاتو سره مخالفت کوي؛ نو د تشدد او انقلاب په ذریعه یې پای ته رسوي، د اصلاحاتو په ذریعه پرمختګ په ارتقایي ډول وي؛ مګر انقلاب په چټکی سره تغیرات منځته راوړي او پخوانی نظام د بیخه وباسي.

د بحث وړ خبره داده، چې ایا د انقلاب په ذریعه انقلاب ښه دی؟ ایا د اصلاحاتو په ذریعه ټولنه کې تغیرات راتلای شي او د خپل تیر سره خو اړیکې په چټک ډول نه شلوي؟، انقلاب په ډیر چټک ډول د اوس او تیر وخت سره اړیکې شلوي، د انقلاب نه وروسته که په فوري ډول حکومت جوړ نه شي؛ نو په ټولنه کې ګډوډۍ رامنځته کیږي،کله چې، د اصلاحاتو ټولې لارې په بندې شي، په دې وخت کې انقلاب وروستی لار ده.

د اروپایي فیوډالیزم زوال موږ، په انګلستان، فرانسه او جرمني کې تر مطالعې لاندې نیسو؛ ځکه، په دې دریواړو هیوادو کې، د زوال لارې او حالات بدل وه.

انګلستان

په انګلستان فیوډالیزم ډیرې ژورې ریښې درلودې، د فیوډالانو او پاچاهان ترمنځ به تل شخړې موجودې وې، پاچا به کوښښ کاوه، چې دفیوډالانو واک کم کړي او خپل مطلق العنان واک رامنځته کړي؛ خو، فیوډالانو کوښښ کاوه، چې خپله ازادي(خودمختاري) وساتي، ۱۲۱۵ ز کال کې د انګلستان

پاچا جان او فیوډالانو تر منځ د مګنا کارټه[1] قانون لاسلیک شو، په دې کې د پاچا او فیوډالانو اختیارات مالوم شوي وه؛ مګر کله، چې دستورټ د کورنۍ لومړي چارلس او پارلمان تر منځ کورنۍ جګړه (۱۶۴۲-۱۶۴۹ز) وشوه، دې جګړې د پاچا اختیارات او قوت کمزوری کړ او فیوډالانو په پارلمان کې زیات حاکمیت تر لاسه کړ، ددې وروسته دا سوال ډېر مهم شو، چې د حکومت کولو واک د چا سره دی، پاچا که پارلمان سره؟.

د ۱۶۸۸ ز کال انقلاب او د ۱۶۸۹ ز کال د حقوقو لائحې د پاچا واکونه نور هم راکم کړل، په داسې حال کې، چې په دې سره د فیوډالانو حیثیت قوي شو؛ مګر، نورې طبقې په دې پوه شوې، چې کولای شي، د طاقت له خپل حقوق تر لاسه کړي.

په اوولسمه پیړۍ کې په انګلستان کې دوه مهم تغیرات منځته راغلل،یو زراعتي انقلاب وه، چې په دې سره فیوډالان نور هم قوي شول، دولت او سیاسي واک یې تر لاسه کړ، دویم، ددې په پای کې صنعتي انقلاب رامنځته شو.

د انګلستان د فیوډالي نظام یو خاصیت دا وه، چې ځمکه په بشپړ ډول نه استعمالیده، د یو فیوډال سره به ځمکه په یو ځای کې نه، بلکه په مختلفو ځایونو کې به وه؛ ځکه، نو په دې ځمکو کې به کرونده ډېره کمه کیده، بل مشکل دا وه، چې د یو ځای ځخه بل ځای ته په تګ باندې به ، د بزګر زیات وخت مصرفیده، ځمکه به یې د ځینو فصلونو د کرلو څخه پرته پریښوده، څرنګه، چې فیوډالانو په خپله ټوله ځمکه باندې کرونده نه کوله؛ نو، ځکه به یې اجاره دار ته ورکوله، چې د هغوی څخه کوچني یومین[2] منځته راغلل، څرنګه چې دغه طبقه ځمکوال نه وه؛ نو، ځکه یې په ځمکو کې کرل کول او په خپل امدن کې زیاتوالی راووست، په انګلستان کې دغه طبقه د یوې مهمې او ازادې طبقې په شکل منځته راغله.

په اوولسمه پیړۍ کې داسې ځیرنې پیل شوې، چې څنګه کولای شو، چې په زراعت کې پرمختګ رامنځته شي؟ په ۱۶۴۵ ز کال کې روبرټ ویسټرن داسې پایله لاسته راوړه، که داسې شیان ورکرل شي، چې ریښې ولري، لکه شلغم او نور؛ نو په دې سره د ځمکې زرخیزي پای ته نه رسیږي، یوه بله طریقه هم وړاندې شوې وه.

[1] Magna Carta
[2] Yeoman(کوچنی زمیندار)

زراعتي انقلاب د کرلو پخوانی طريقې بدلې کړې، د ځمکې اهميت د پخوا په پرتله نور هم زيات شو؛ ځکه د پارلمان د غړي کيدو لپاره د ځمکې د ملکيت درلودل ډېر مهم وه، د قضايي قوې د غړي کيدو لپاره هم د سل پونډو درلودل هم مهم وه، د چا سره چې دولت وه؛ نو هغوی د سياسي او ټولنيز قوت د لاسته راوړلو لپاره د ځمکو اخيستل پيل کړل، د ختيځ هند کمپنی مشر هم ځمکه واخيسته، تر څو ددې لارې سياست ته ولاړ شي، د کوچنيو ځمکوالو نه به ځمکه اخيسته، په دې کار سره به د هغوی په زړونو کې غم او غصه پيداکيده، اوس د سرفانو(بزګرانو) لپاره په کليو کې بيکاره ځايونه نه وه پاتې، د بزګرانو زياتره بې روزګار شول.

ددې تغيراتو په پايله کې د فيوډالانو سره دولت زيات شو؛ نو هغوی په کليو کې ښکلي ځايونه جوړ کړل، د دولت په زياتيدو سره د هغوی د ښکلا حس هم راويښ شو، هغوی اوس ميزونه او چوکی د فرانسي نه د ځان لپاره راغوښتې، د ايټالوي، فرانسوي او لاتيني ليکوالو کتابونه يې په خپلو خصوصي کتابتونونو کې ځای په ځای کول، خپلې حويلی يې ښايسته کولې، هغوی د فن، علم او ادب مشران وګرځيدل، د خپلو کليو څخه لاړل او ښارونو کې ميشت شول؛ بلکه ددې نه هم زيات، هغوی د اروپا د سياحت او ګرځيدلو شوق او حرص پيداکړ. ۱۷۸۵ ز کال کې څلويښت زره انګليسان په اروپا کې وګرځيدل، په خپلو کليوالو کورنو کې يې دعوتونه پيل کړل، په دې کورنو کې د ښارونو خلک ننوتل، دې کار د کلي او ښار کلتور سره نږدې کړ، د علم او ادب سره د هغوی د ميني مالومات د هغوی د هغه تقريرو او ليکنو څخه کيږي، چې هغوی به په کې د هومر، ورجل، هوريس او ملټن اشعار استعمالول، ليکل او لوستل به يې، د هغوی له وجې وه، چې شکسپير د نړۍ ستر شاعر شو.

ددې کلتوري کارونو تر څنګ، ښکار کول، منډه وهل او قمار وهل هم شامل وه، يو بزګر ته په ښکار کولو باندې بنديز وه، ددې لپار په ښکار کولو باندې قوانين جوړ شول، ددې قوانينو د ماتيدو په صورت کې به د هيواد نه د شړولو او نورې ډول، ډول سزاګانې ورکول کيدې.

په لومړيو د فيوډالانو سره د علم او تعليم دومره خيال نه وه، که د هغوی اولادونو به درس ويلی؛ نو د نورو خلکو د اولادنو سره يو ځای به يې ويلی؛ مګر، اوس د هغوی اولادونه د ښوونځي د تګ پر ځای په کور کې زده کړه کوله او نوی رواج رامنځته شو، په وروسته کې د هغوی لپاره جلا ښوونځي او پوهنتونونه رامنځته شول، پارلمان ته د تګ څخه مخکې به يې دوه کاله کالج لوسته.

د قانون مطابق د جائداد حق د مشر ځوی سره وه؛ نو ، ځکه د کوچنیو ماشومانو لپاره فوځي خدمت، سیاست او د دیپلوماسی په ځایونو کې د کار کولو اجازه وه، د هغوی څخه ځینو، صنعت او فنونو ته هم لاس ور اوږدوه.

د دولت زیاتوالي د هغوی په ژوند باندې هم اغیزه درلوده، ملګرو ته قیمتي تحفې ورکول او انجونو ته قیمتي جهیز ورکول رواج شول، د دوی ددې کار په وجه د سوداګرو سره په اقتصادي لحاظ زیاته مرسته وشوه، دوی به د فیوډالانو اړتیاوې پوره کولې، په همدې دولت لاسته راوړلو سره پای دوی فیوډالانو ته ماتې ورکړه.

زراعتي انقلاب په بزګرانو باندې منفي اغیزې درلودې، په پخواني نظام کې بې روزګاري نه وه، ټولې کورنۍ به په کرونده کې کار کاوه؛ خو، اوس په نوي نظام کې ماشین د ډیرو کارونو ځای ونیوه، ددې په وجه په بزګرانو کې زیات خلک بې کاره شول، دوی د دندې د پیداکولو لپاره ښارونو ته مخه کړه، هلته د صنعت د پراختیا په وجه نوې، نوې فابریکې جوړې شوې وې، څرنګه چې صنعت کار ته په کم مزد باندې د مزدور اړتیا وه؛ ځکه، نو هغوی وزګارو بزګرانو ته په ښارونو کې ښه راغلاست ووایه، په کلیو د خلکو په کمیدو سره کلي شاړ شول او د ښارونو عروج پیل شو.

په صنعتي پرمختګ کې یوازې بورژوا طبقې ونډه نه دردلوه، بلکه لویو ځمکوالو هم ددې څخه ګټه واخیسته، ځکه، د هغو ځمکوالو په ځمکو کې، چې کانونه وه، هغوی د قولې په وجه ډېره ګټه وکړه، لیکن، د ټوکرو(نساجي) په صنعت کې متوسطې طبقې زیاته ونډه درلوده، دې دواړو طبقو د خپلو ګټو د ساتلو لپاره د سیاسي واک د نیولو زیات کوښښ کاوه، ددې په پایله کې د پارلماني اصلاحات تحریکونه رامنځته شول، پیل په ۱۸۳۲ ز کال کې وشو، ددې کال د اصلاحاتو په پایله د ځمکې او دولت حیثیت مساوي شو.

دې تغیراتو په انګلستان کې فیوډالي نظام ته د پای ټکی کیښود، دې حالاتو فیوډالانو دا احساس ورکړ، چې د خپلې بقا لپاره باید بورژوا طبقې ته ځینې امتیازات ورکړي، په دې سره، ورو،ورو هغوی د خپل نظام د امتیازاتو څخه لاس په سر شول او خپل ځان یې د حالاتو سره په یو قالب کې ځای په ځای کړ، په دې ډول په انګلستان کې د انقلاب مخه ونیول شوه، خپله بورژوا طبقې هم انقلاب نه غوښت او د اصلاحاتو په ذریعه یې د تغیر راوستو ته ترجیح ورکړه.

فرانسه

په فرانسه کې د انګلستان برعکس د فیوډالیزم پای د اصلاحاتو په ذریعه ونشو، بلکه، د انقلاب په واسطه یې فیوډالیزم له منځه یوور، ددې یوه وجه د دواړو هیوادونو د فیوډالي نظامونو په خصوصیاتو کې وه، په انګلستان کې فیوډالانو په سیاست او حکومت کې برخه اخیسته، لیکن په فرانسه کې حکومت کول د ریاست خلکو ته پرېښودل شوي وه، ددې نه بغیر دوی په بورژوا طبقه کې واده نه کاوه او نه به یې خپل کوچني ماشومان سوداګری ته پرېښوده، د انګلستان فیوډالان په کلیو کې اوسیدل او د خپل ځمکو د حالاتو څخه به خبریدل، په فرانسه کې فیوډالان په ښارونو کې اوسیدل؛ ځکه، نو د ځمکو په اړه به کم خبریدل، په دې وجه د انګلستان د فیوډالانو فکر او پوه د فرانسي د لویو ځمکوالو په اندازه زیاته پراخه وه، هغوی د پارلمان د کارونو نه خبریدل او پوره ونډه به یې په کې اخیسته او د سیاست له لارې به یې خپل ګټې ساتلې، دوی زراعتي انقلاب کې هم زیاته ونډه درلوده، انګلیسي فیوډالانو به کرونده ساتله او د بزګرانو سره به یې اړیکې هم ساتلې.

فرانسوي فیوډالان په خپل طبقاتي غرور کې ډوب وه، هغوی نورو طبقو سره کومه اړیکه نه ساتله؛ ځکه، نو هغوی ته ددې مالومات نه کیده، چې خلک څه فکر لري او د هغوی غوښتنې څه دي؟.

په فرانسه کې فیوډالان په دوه طبقو باندې ویشل شوي وه، یو د تورې خاوندې وه، دوی د لومړنیو جرمني فاتحینو پورې ځان تړه، هغوی د خپل زور په واسطه ځمکې نیولې وې، دویمه طبقه هغه وه، چې دغه امتیاز یې د خپلو دندو په ذریعه تر لاسه کړی وه؛ ځکه، نو د هغوی درجه د تورې د خاوندانو څخه کمه وه.

په فرانسه کې لوی ځمکوال په دربار کې اوسیدل، دا د څلورم لویي د پالیسۍ په وجه وشول؛ ځکه، قوي فیوډالانو هر وخت د پاچا اختیارات او واک ته تاوان رسولای شو او لکه، چې به موقع په لاس ورغله؛ نو د پاچا په ضد به یې بغاوت هم کاوه؛ ځکه، نو د سازش او د هغوی د قوت د ماتولو لپاره یې هغوی د وارسا مانۍ ته راوغوښتل او دربار کې په اوسیدلو باندې یې مجبور کړل، ددې نه یې دوه ګټې وکړې، یو خو دوی د پاچا د نظر لاندې شول، دویم د هغوی مصارف دومره زیات شول، چې امدن یې نه شو کولای، چې پوره یې کړي، په دې وجه د هغوی مالي حالت د تل لپاره ډېر خراب شو او قرضونو کې ډوب شول.

په دربار کې د اوسیدو په وجه د هغوی ازادي او خودمختاري پای ته ورسیده او د دربار ماحول په هغوی کې خوشالي او چاپلوسي پیدا کړه، د خپلو ځمکو نه لیرې شول او په دې ډول د هغوی اړیکې د ځمکې د او بزګر سره وشلیدې، هغوی د کلیو پر ځای په ښار کې د عیاشی په ژوند باندې اخته شول.

همدغه وجه وه، چې هغوی د خپل جائداد په اړه هیڅ مالومات نه درلودل، دا د فیوډالانو لپاره د بې عزتی خبره وه، چې څوک دې د هغوی سره د زراعت، کرلو یا فصلونو په اړه خبرې وکړي؛ ځکه، دا طبقه په ثقافتي ماحول کې اوسیده، دا د هغوی کار نه وه، بلکه د هغوی د ملازمانو دنده وه، یو ځل لویې موسیو دلو ته وویل، چې ډیر زیات قرضدار یې؛ نو هغه ورته وویل، چې زه به د خپلو کارکوونکو نه په دې اړه پوښتنه وکړم.

د زیاتو مصارفو په وجه ټول فیوډالان په قرضونو کې ډوب وه، په ژوند کې شان و شوکت ښودل او زیات مصارف کول د د امرینو عادت ګرځیدلی وه، ډیوک لازون په شپږویشت کلنی کې یو لک فرانکه پیسې مصرف کړې او شل لکه فرانکه قرضدار شو، یو بل امیر پرنس کونتي وه، د هغه شپږ لکه امدن وه، مګر تل به قرضدار وه، د ډیوک شوای د څوارلس میلیونو جائداد وه؛ خو دی هم لس میلیونه قرضدار وه، ډیوک اورلین په څلور اویا میلیونو قرض کې راګیر شوی وه.

په دې وخت هر هغه فیوډال به، چې قرضدار وه؛ نو فخر به یې پرې کاوه؛ ځکه د قرض پیسو به د هغه د مصارفو اندازه مالوموله او څوک به، چې څومره قرضدار وه، ددې مطلب دا وه، چې دی زیاتې پیسې مصرفوي، دا به د یو امیر لپاره ډیره د ویاړ خبره وه.

کله، چې لویو، لویو امیرانو په ځمکو کې دلچسپي نه درلوده؛ نو دې پایله شوه، چې دوی په خپلو لویو ځمکو کې کرونده نه کوله، هغه کوچني ځمکوال به چې په کلیو کې اوسیدل؛ نو هغوی به هم کوښښ کاوه، چې هغوی هم دربار ته لاره پیداکړي؛ ځکه، نو هغوی په خپلو ځمکو کې په کروندې باندې کمه توجه کوله، پایله دا شوه، چې دغه امرین به کله، کله دیوالي کیدل او د پاچا نه به یې غوښتنه کوله، چې د هغوی سره مرسته وکړي، د هغوی مرسته به د ملي خزانې(بانک) نه کیده؛ ځکه، نو هغه پیسې، چې باید په حکومت کولو او عوامو باندې باید مصرف شوې وای، د امرینو جیبونو ته تلې.

په وارسا مانی کې ددې امرینو ژوند په عیاشی کې تیریده، د ورځې دعوتونه، محفلونه، لوبې، تفریح او د دربار معاملې د هغوی د ژوند معمول ګرځیدلی وه، څرنګه چې وارسار شاهي ښار وه؛ ځکه، نو دا د نور هیواد سره په اړیکه کې نه وه، داسې جزیره ګرځیدلې وه، لکه بند ماحول کې چې ژوند کوي او

دغه (فیوډالانو) په بیله نړۍ کې ژوند کاوه، هغوی ته دا احساس نه کیده، چې هیواد د کومو حالاتو نه تیریږي او خلک د کومو ستونزو سره مخ دي، دې حالاتو ته په کتو سره یو لوی فیوډال په ۱۷۵۲ ز کال کې داسې لیکلي وه:

د لویو امرینو نسل دې ختم شي، دا هغه خلک دي، چې جائداد، دندې، واکونه او شان وشوکت د کومې خوارۍ نه بغیر لاسته ورغلي دي ، دوی پرته د کوم زحمت او کوښښ څخه لوی خلک شوي دي، دا خلک نا اهله دي، زما ددې خلکو په اړه دا نظر دی، چې د سپیو دې د هغو وخت پورې ساتنه وشي، چې تر څو پورې په کې بدل نه وي راپیدا شوي، ددې وروسته دې د هغوی نسل ختم شي.

د امرینو ددې عیاش ژوند په مقابل کې د بزګرانو او کرونده ګرو ژوند ډیر وروسته پاتې وه، دوی د عبرت نمونه ګرځیدلي وه، کرونده ګر د مزدور په شان ژوند کاوه، چې فیوډالانو ته محتاج وه، بزګرانو ته اوس خالي میدانونه او ځایونه نه وه، ځنګلونه یې بند کړي وه؛ ځکه، د ښکار حق یوازې د فیوډالانو سره وه.

فیوډالان د ټیکسونو نه معاف وه؛ ځکه، هغوی ټیکس ورکول د ځان بې عزتي ګڼله او ټول ټیکس به بزګرانو ورکوه، ددې ټیکسونو په ورکولو سره د بزګر سره یوازې شل فیصده امدن پاتې کیده، د بیګار په ډول به یې سړکونه او پلونه هم جوړول.

د قیمتۍ په وجه به ټیکس زیاتیده، پخواني ټیکسونه، کوم به چې لیرې کړای شوي وه، هغه به یې بیرته لګول، په دې حالاتو سره به په خلکو کې د فیوډال نظام پر ضد جذبې راپاریدې، ددې خبرې پته په هغه وخت کې د یو چاپ شوي کتاب نه ښه مالومیدای شي، د هغه کتاب لیکوال، بومیسری وه او د کتاب نوم (د فیوډالي حقوقو خرابوالی) وه، په دې کتاب کې د هغوی ناانصافیو په اړه لیکل شوي وه، چې په هغه نظام کې موجودې وې؛ ځکه، نو فیوډالانو د کتاب سره زیات مخالفت وکړ.

د ۱۷۸۹ ز کال د فرانسې د انقلاب مرکز د پاریس ښار وه، په ۱۴ جولایي خلکو مظاهره وکړه او د باستیل کلا(زندان) یې رنګ کړ او په ښار باندې یې خپله ولکه ټینګه کړه، ددې خبرونو په خبریدو سره په کلیو کې بزګرانو د فیوډالانو پر ضد وسله وال پاڅون وکړ، هغوی د اوسیدو په هغو ځایونو باندې حملې وکړې، چې شاتو به یې ورته ویل او ټول هغه کاغذونه یې وسوزول، چې د هغوی (بزګرانو) پر ضد وه او هغه کاغذونه یې هم وسوزول، چې په دوی باندې پرې قرضونه لیکل شوي وه، په وخت ځینې فیوډالان ووژل شول، ددې پاڅون په پایله کې، د کلیو څخه د فیوډالیزم د له منځه وړولو کار پیل شو، په

دې وخت ملي اسمبلۍ غونډه وکړه، د اګست په څلورمه ۱۷۸۹ ز کال کې ملي اسمبلۍ د فیوډالیزم پای اعلان کړ، ټول فیوډالي ټیکسونه، قرضونه، بیګار او د شخصي خدمت حقونه یې ختم کړل، د ملي اسمبلۍ دغه اقدامات قانوني وه، په داسې حال کې، چې بزګرانو په خپله په عملي ډول دغه ناانصافیو ته د پای ټکی ایښی وه.

په هر صورت، ددې عمل په پایله کې، په فرانسه کې سترې ځمکوالۍ پای ته ورسیدې، د امرینو او د کلیسا ځمکې یې ظبط کړې او ویې پلورلې او صنعت کارانو او بزګرانو واخیستلې، په دې ډول په فرانسه کې فیوډالیزم پای ته ورسید، ځمکه په کوچنیو، کوچنیو برخو باندې وویشل شوې او بیا د قوت د لاسته راوړلو ذریعه ونه ګرځیدله.

کله، چې ناپیلیون بوناپارت واک ته ورسید، تر دغه وخت پورې د ځمکې زیاته برخه د حکومت سره وه، اپیلیون د پاچا کیدو نه وروسته ځمکې، په خپلو پلویانو باندې وویشلې او د امرینو یوه بله طبقه یې رامنځته کړه، دا امرین د منځنی طبقې پورې تړلي وه؛ مګر، هغوی هم پخوانی روایت وساته، خپلې ځمکې یې په ټیکه باندې ورکړې او خپله دربار ته ولاړل، بزګرانو ته دا سهولت شو، چې هغوی به د پخوا په شان فیوډالانو ته ټیکس نه ورکاوه.

کله، چې په فرانسه کې په ۱۸۱۵ ز کال کې، یو ځل بیا پاچاهي پیل شوه؛ نو، په دغه وخت کې، زیاتره ځمکې خپلو پخوانیو مالکانو ته وسپارل شوې؛ خو، د حکومت لپاره ستونزمنه وه، چې ټولې ځمکې بیرته وسپاري؛ ځکه، هغه خلک چې د انقلاب او ناپیلیون په وخت کې د ځمکو مالکان شوي وه، د هغوی څخه ځمکو بیرته اخیستل ډیر مشکل کار وه، ویل کیږي، چې د ۱۸۲۰ ز کال پورې نیمایي امرینو خپلې ځمکې وسپارل شوې او په دې سره پاچاهیت په فرانسه کې خپله پخوانی نظریه خپله کړه؛ مګر، په دې کار کولو سره، هم فیوډالانو خپل قوت د لاسه ورکړی وه؛ ځکه، نو هغوی د ځمکو پر ځای د حکومتي دندو د لاسته راوړلو لپاره زیاتې هلې ځلې کولې، ځینې امرینو د حالاتو د بدلیدو سره، خپل دولت په صنعت کې ولګوه او په دې سره، هغوی د بورژوا طبقه نوره هم پیاوړې کړه.

د فرانسې فیوډالي نظام د انقلاب نه وروسته بیا سر را اوچت نه کړ او د صنعتي پرمختګ او سیاسي تغیراتو سره له منځه ولاړ.

جرمني (پروسيا)

د انګلستان او فرانسې برعکس د فيوډاليزم دريم ډول د جرمني دی، دا رياست(ولايت) د جرمنی د اتحاد نه مخکې د جرمني د ټولو ولاياتونو مهم ولايت وه، کله، چې ناپيليون جرمنيانو ته شکست ورکړ او هغوی يې په سياسي ډول د ذلت سره مخ کړل؛ نو، په هغوی کې يو ډول ملي(قومي) شعور ډېر په شدت سره پيدا شو، دا احساس پيدا شو، چې جرمني ولې ماته وخوړه؟ او بايد د ماتې نه درس واخيستل شي؟ کله، چې هغوی حالات وليدل؛ نو ، دې نتيجې ته ورسيدل، چې د ماتې وجه بې اتفاقي، د رياستونو تر منځ د هم اهنګی نه شتون او د فيوډالي نظام موجوديت وه، په دې وخت کې د جرمني نظام ډېر پياوړی وه، د توليد په ذرايعو باندې د فيوډالانو واک وه، فوځ او نورو لوړې دولتي دندې په واک درلودې، کله، چې په ۱۸۰۶ ز کال کې د فوځ کتنه وشوه؛ نو ، مالومه شوه، چې ۱۴۲ جنرالان د ۶۰ کلونو، ۱۳ د ۷۰ کلونو او ۴ د ۸۰ کلونو د عمر لرونکي وه.

فيوډالي کورنيو ته امتيازات په ميراث کې ورکول شوي وه؛ ځکه، نو هغوی په ژوند کې د څه کولو لپاره هلې ځلې نه کولې او هر څه ورته خپله په لاس ورتلل، يو شخص ويل، چې د امرينو نه بغير نور خلک د هيڅ ډول ښيګڼو لرونکي نه دي، مګر، ددې حالت پر ضد د خلکو جذبات راپاريدلي وه، په ۱۷۷۴ ز کال کې يو اخبار داسې وليکل، په يو متمدن قوم کې بايد د ښاري اوسيدونکي حيثيت د هغه د شخصي صفاتو نه وټاکل شي، نه په ميراثي ډول، په ټولنه کې د هر ډول شخصيت د لاسته راوړلو لپاره بايد خواري وکړل شي، داسې نه چې د خواری او زحمت نه پرته يې لاسته راوړي.

په جرمني کې هم، لکه د نورو اروپايي هيوادو په شان، فيوډالان د امتيازاتو څخه برخمن وه، په قضاء کې د هغوی پر ضد مقدمه نه شوه کيدای، ددې لپاره د هغوی خپلې عدالت خونې وې، د حکومت او کليسا ټولې ښې دندې د فيوډالانو سره وې، په دې سره نه يوازې هغوی د خپلو ګټو لپاره کار اخيسته، بلکه د پاچا په پريکړو باندې يې هم اثر درلوده.

په اتلسمه پيړۍ فيوډاليزم ورو،ورو د کمزوری په طرف روان وه، د اصلاحاتو په وجه په زراعت کې ښه والی رامنځته شو، په دې سره زميندار او بزګر دواړو ګټه وکړه، جرمني کې د زراعتي اصلاحاتو پايله کې داسې شول، چې بزګرانو ته اوس معاش(تنخوا) د نغدو پيسو په ډول ورکول کيده، دې کار بزګر ازاد کړ؛ ځکه، هغوی په دې سره کولای شول، چې هر چيرې وغواړې په نغده تنخوا باندې کار وکړي.

کله، چې په ښار کې صنعت کاره طبقه رامنځته شوه او دولت ورسره پیدا شو؛ نو، د خپل ټولنیز حیثیت د لوړولو په خاطر یې ځمکې اخیستل پیل کړل، د دیوالي کیدو په وخت کې به حکومت د فیوډالانو سره مرسته هم کوله او د قانون په وړاندې به یې ملاتړ هم کاوه؛ خو، ددې سره، سره د مالي حالت د خرابوالي له امله مجبوریدل، چې خپلې ځمکې وپلورې.

د ۱۸۰۰ ز کال نه وروسته د فیوډالانو ځینې امتیازات لکه د توري ساتل، ځانګړی لباس اغوستل او په تیاتر کې د هغوی لپاره د ځانګړو ځایونو پرېښودل پای ته ورسیدل، ۱۸۰۸ ز کال کې د فوځ اغیز کم شو، اوس هلته په دندو مقرریدل په لیاقت او استعداد باندې وټاکل شول، همدغه طریقه په بیوروکراسۍ او دیپلوماسۍ کې هم استعمال و.

په پروسیا کې د حکومتي، ټولنیز او اقتصادي نظامونو د تغیر پیل خپله حاکمو طبقو وکړ، ددې تغیرات دوه وجې وې: لومړی، د فرانسې نه د ماتې خوړلو، وروسته د پخواني نظام خامۍ مالومې شوې، دویم د انګلستان د صعنتي پرمختګ سره د مقابلې احساس؛ ځکه، نو حاکمې طبقې فکر وکړ، چې پخوانی نظام باید د اصلاحاتو له لارې تغیر کړل شي، د نوي نظام لپاره ضروري وه، چې عام خلک په کې شریک شي، طبقاتي توپیر پای ته ورسیږي، خلک باید په لیاقت او ذکې توب باندې مخکې ولاړ شي او پوره اقتصادي ازادي باید رامنځته شي، ددې خبرې اعلان په ۱۸۱۰ ز کال کې شو، چې اوس به د حکومت ټول خلک ازاد وي، د بزګرانو قرضونه، میراثي غلامي او په ځمکو باندې د ملکیت حق یې لیرې کړ.

د ځمکې د ازادانه اخیستلو او پلورلو په وجه مالداره سوداګرو ځمکې اخیستل پیل کړل، کله، چې بزګر ازاد شول؛ نو، فیوډالان په خطره کې شول، قانوني ساتنه، چې ورکول شوې وه، هغه یې لیرې شوه، په دې سره د هغوی ټولنیز او اقتصادي قوت ته ضرر ورسیده، حالاتو هغوی مجبور کړل، چې خپلې ځمکې وپلورې، په دې اصلاحاتو باندې زیاتره فیوډالانو نیوکې هم وکړې او یو پاچا هغوی مخاطب کړل، داسې یې وویل: که، چیرې رائل هایي نس ما او زما اولاد د جائداد او کورنیو حقوقو څخه محروم کړي؛ نو تاسو بیا د کوم قانون په اساس د حقوقو خاوندان یاست، لیکن پروسیا او جرمني کې فیوډالیزم پای ته رسیدلی وه او دا د هغوی د قوم په ګټه وه، چې باید پای ته ورسیږي، تر څو د نورې اروپا سره مقابله وکړي.

په نورو اروپايي هيوادونو کې هم د فيوډاليزم ريښې کمزورې کيدې، کله، چې ناپيليون بوناپارت په بلجيم او رائن لينډ کې د کليسا ځمکې په ولکه کې رواستې؛ نو، هغه هلته فيوډالي ټيکسونه او قرضونه ختم کړل، په پولينډ او روسيه کې د ۱۸۱۵ ز کال پورې فيوډاليزم پاتې وه، ددې وروسته هلته هم بزګران ازاد شول؛ خو، د ځمکې د ملکيت حقوق يې ورنکړل، په پولينډ او روسيه کې فيوډالانو داسې صلاحيت نه درلوده، لکه څنګه چې په انګلستان او پروسيا(جرمني) کې درلوده، هلته د اصلاحاتو په پايله کې بزګر غريب پاتې شول، دا توپير د ختيځې او لويديځې اروپا په پرمختګ کې ښه ليدل کيږي؛ خو، د اتلسمې ز پيړۍ د پای پورې فيوډاليزم په اروپای کې خپل اغيز له لاسه ورکاوه.

حوالې:

۱- G.M Trevelyan: English Social History, Longman, London 1962

۲- Solvemini: The French Revolution, London, 1958

۳- The age of Napoleon, New York, 1967

۴- ويل ډورانټ Rousseau and Revolution

۵- Europe Since Napoleon, Penguine, 1966

۶- J.J Sheen: Genman History, 177-1866, Oxford Elarendon 1989

۷- ډيوډ ټامسن

مسلمان حاکمان او د ځمکوالۍ نظام

هند ته مسلمانو فاتحینو د ځان سره د منځني ختیځ د ځمکوالۍ نظام راوړ، دلته اړینه ده، چې پوه شو، په عربو او نورو مسلمانو حاکمانو کې دغه نظام په کوم ډول موجود وه.

کله، چې عربو عراق ونیوه؛ نو، د ځمکې د ملکیت د حقوقو په اړه ورسره فکر پیداشو، کله، چې د دویم خلیفه حضرت عمر(رض) نه په دې باره کې پوښتنه وشوه؛نو، هغه د ملکیت ورکولو نه انکار وکړ، ویل یې، چې په دې کار سره به ځینې کورنیو ته ګټه ورسیږي او د راتلونکو نسلونو حقوق به غصب شي، دویم خلیفه داسې تصمیم ونیوه، چې د ځمکې د ورکولو پر ځای دې، د ځمکې امدن د خلکو د فلاح او بهبود لپاره استعمال شي.

خو، اقطاع[1]، چې کرل پرې نه کیدل، هغه یې مختلفو خلکو ته ورکړې، چې د کرلو لپاره یې جوړه کړي، ددغو ځمکو څخه ټیکس نه اخیستل کیده، کله، چې دغه ځمکې د کرلو وړ وګرځیدې؛ نو، بیا شخصي شوې او په میراثي ډول په کورنیو کې پاتې شوې.

دغه اقطاع دوه قسمه وې، مملوکه اقطاع او ازاده اقطاع، ماوردي په خپل کتاب الاحکام السطانیه، کې په دې اړه خبرې کړي دي، د هغه مطابق مملوکه اقطاع کې درې ډوله ځمکې شاملې وې، غیر اباد شوې ځمکې، ابادې ځمکې او هغه ځمکې، چې هلته کانونه راویستل کیدل، غیرابادو ځمکو باندې د حاکمانو حق وه، چې هر چاته یې د ابادولو لپاره ورکولې، په دې اړه د فقهاوو اختلاف دی، چې د ابادولو نه وروسته به دغه ځمکه د هغه شخص سره تر څو پورې وي؛ خو، په عام ډول زیاتره وخت، به دغه ځمکې د هماغه شخص سره پاتې کیدې.

ازاده اقطاع د کرلو وړ ځمکې وې، دغه ځمکې به د ټیکس د ورکولو نه وروسته مالک ته ورکول کیدې، مالک به د بزګرانو نه خراج او د ځمکې ټیکس اخیسته او خپله به یې عشر ورکاوه.

د فوځي خدمت په بدل کې د ځمکولو ورکولو کار د ال بویه (۹۴۵-۱۰۵۵) په حکومت کې پیل شوې، فوځي افسرانو ته به یې د تنخوا په بدل کې ځمکه ورکوله، په سلجوقي دور کې د نظام الملک طوسي (۱۰۹۵مړ) نه وروسته دغه کار رامنځته شو او فوځي افسرانو ته د فوځي خدمت په بدل کې ځمکه ورکول پیل شول، دا کار یې ځکه کاوه، چې هغوی به په دې سره د ځمکې ډیر خدمت کاوه، په سلجوقي

[1] د ځمکې یوه برخه، چې د فوځي خدمت په بدل کې ورکول کیږي.

دور کې میراثي توب پای ته ورسیده، اقطاع لرونکی شخص به د حاکم لخوا ټاکل کیده او رد و بدل کول به یې، په مرکزي حکومت کې د اقطاع لرونکي ټول اسناد ساتل کیدل، چې د چا سره څومره ځمکه ده، څومره ټیکس لاسته راځي او څومره په فوځ باندې مصرفوي، په همدې شرائطو به د هغه سره دنده ټاکل کیده، د اقطاع په نظام کې ځمکه د هغه شخص نه وه، بلکه، د حکومت لخوا به ورکول کیده، دا به د هغه وړتیا ته کتل کیده او بیا به یې ځمکه ورکوله، که کار به یې ښه کاوه؛نو ، نو ځمکه به یې زیاتوله؛ خو، که غلطي به یې وکړه، ځمکه به یې ترې اخیستله، د حاکم د خوشالولو نه وروسته به یې بیا ورکوله، اقطاع لرونکي شخص ددې صلاحیت نه درلوده، چې ځمکه وپلوري یا یې بل چاته ورکړي او وصیت یې هم نه منل کیده، د اقطاع لرونکي شخص په بزګرانو باندې کوم سیاسي، عدالتي یا خصوصي واک نه درلوده، په ټولنه کې د اقطاع لرونکي شخص مرتبه د ځمکې په اساس نه وه، بلکه، د هغه د شخصیت (حیثیثت) تعین به د هغه په منصب، فوځي رتبې او د حاکم سره په اړیکو باندې کیده.

اروپایي فیوډالیزم داسي نظام وه، چې په هغه ټولنیزه رتبه او درجه د سیاسي واک، د ژوند طرز او اقتصاد په اساس ټاکل کیده او تر ټولو مهم په کې د هغه شخص د ځمکې تولید وه.

کله، چې سلجوقي حاکمان کمزوري شول، اقطاع لرونکو خلکو ترې ګټه واخیسته او په ځمکو باندې یې قبضه وکړه او میراثي شکل یې ورکړ، د سیاسي نظام په خرابی سره هغوی د بزګرانو په ځمکو باندې قبضه کول پیل کړه او خپله یې وګڼله، په دې سره هغوی د اروپایي فیوډالیزم سره لږ څه نږدې شول.

د سلطنت د وخت فیوډالېزم

هند ته غوري فاتحینو د خپل ځان سره فیوډالي نظام راووړ، په دې نظام کې ځمکه په درې ډولونو باندې ویشل شوې وه، لومړی خالصه ځمکه، چې د حاکم د مصرف لپاره ځانګړې شوې وه، دویم، اقطاع چې فوځیانو ته ورکول شوې وې، دوی د امرینو رتبه هم درلوده او اقطاع لرونکي هم وه، دوی د سیاسي او ټولنیزو واکونو لرونکي هم وه، چې په دې سره خپل عاید زیات کړي، دریم هغه ځمکې وې، چې د مذهبي او ټولنیزې فلاح او بهبود لپاره ترې ګټه اخیستل کیده.

اقطاع لرونکي خلک د حاکمانو د بدلیدو سره بدلیدل، د غوري حاکمیت په وخت کې، چې کومو امرینو ته اقطاع ورکول شوې وې، په هغوی کې ازاد او غلام دواړه شامل وه، څرنګه، چې په دې وخت مرکزي حکومت دومره قوي نه وه؛ نو، په دې سره اقطاع لرونکو خپل اثر زیات کړ، هر وخت امرین

بغاوت ته تيار وه، د امرينو د عروج دور د التمش د سلطنت نه ورسته زيات شو، کله چې د امير (چهل ګانه) په نوم د امرينو يو ګروپ جوړ شو، دغه ګروپ خلک په جائداد، دولت او خطبو کې يو برابر وه، دوی دومره قوي شوي وه، چې د پاچا خيال يې هم نه ساته، دغه خلکو د خپلو ګټو د ساتلو لپاره د خپلې خوښې پاچا په تخت باندې کيناوه، کله، چې راضيه سلطانه د هغوی خوښې نه بغير په تخت باندې کيناسته؛ نو، هغوی ټولو په شريکه هغې ته ماتې ورکړه، کله چې بلبن (۱۲۶۶-۸۶) په تخت باندې کيناست؛ نو ددې ګروپ زور پای ته ورسيد، ځرنګه، چې بلبن هم يو وخت ددې خلکو سره؛ نو، د دوی د کمزورۍ نه ښه خبر وه، بلبن په دې باندې ښه پوهيده، چې دده پاچاهي تر هغه وخت پورې نه قوي کيږي، تر څو ددې امرينو زور له منځه يونسي؛ ځکه، نو ده دغه امرينو يو،يو تقسيم کړل او د ضياءالدين برني مطابق د دوی مشر ته يې شراب يا زهر ورکړل او بيا يې وواژه.

علاءالدين (۱۲۹۶-۱۳۱۶) په يوه دسيسه کې خپل ماما وواژه او واک يې په خپل لاس کې واخيست، په لومړيو کې ځينو امرينو کوښښ کاوه، چې علاءالدين ووژني او حکومت په خپل لاس کې واخلي، امرينو ځکه دا کار کاوه، چې د هغوی سره زيات دولت جمع شوی وه.

علاءالدين د زميندارو د زور او قوت د پای ته رسولو لپاره ځينې زراعتي اصلاحات وکړل او داسې حکم يې وکړ، چې د شنو ځمکو څخه دې نيمه برخه واخيستل شي، ددې پايله دا شوه، چې:

د چودهريانو بغاوت کول، په اسونو باندې سپريدل، د وسلو ګرځول، ښه لباس اغوستل او د پان خوړل يې بلکل پای ته ورسول، د محصول په ورکولو کې په ټولو باندې يو ډول حکم نافذ شو، خلک داسې اطاعت پيل کړل، چې يو سپاهي به شل چودهريان رانيول، په غاړه کې به يې ورسته رسۍ اچوله او کشول به يې، تر څو محصول ترې واخلي، د يو هندو لپاره هم دا امکان نه وه، چې هغه دې سر اوچت کړي، د هندوانو په کورونو کې نقرې او نور اړتيا وړ شيان، چې د بغاوت او سرکشی باعث به ګرځيده، د هغې شيانو نوم او نښان پاتې نه شو.

کله، چې لودي کورنی (۱۴۵۱-۱۵۲۶) کلونو کې واک ته ورسيده؛ نو، ځينې اقطاع لرونکي د سياسي ګډوډۍ او د مرکزي حکومت د کمزورۍ په وجه ازاد او خودمختاره شول او ځينې په دې ګډوډۍ کې ورک شول، ځرنګه، چې لوديانو د پښتنو سره اړيکي درلودې؛ ځکه، نو هغوی د نورو نسلونو په خلکو باندې باور نه کاوه، بهلول لودي په ځانګړي ډول د پښتنو نه وغوښتل، چې هند ورشي او د هغه سره مرسته وکړي.

په لودي او سوري حکومتونو کې افغان ځمکوال په خپلو ځمکو کې اوسیدل، په دې د هغوی اړیکې د ځایي اوسیدونکو سره ډیرې ژورې شوې وې، هغوی هندي رواجونه خپل کړي وه او د اوسیدو صفات یې هم ځایي خلکو ته ورته شوي وي، ددې په مقابل کې ترکانو او ایرانیانو خپل ځانونه د ځایي خلکو نه لوړ ګڼل، د فارسي ژبې په وجه هم د هغوی او د ځایي خلکو تر منځ دومره اړیکي نه وې، افغانانو ځایي ژبې زده کړې او د هند سره یې اړیکې ډیرې ژورې شوې.

د مغلو د وخت فیوډالېزم

د ځمکوالی اصطلاح په پنځلسمه زیږدي پیړۍ کې په هند استعمال شوه، ددې نه مخکې به یې تیول یا د اقطاع لفظ استعمالوه، بابر (۱۵۲۶-۱۵۳۰) کلو کې د پخوانیو سلاطینو روایت جاري وساته او د اقطاع نظام یې هم په خپل ځای باندې پرېښود او د فتحې څخه وروسته یې ځمکې خپلو امرینو ته ورکړې. همایون (۱۵۳۰-۱۵۵۵\۵۶) کلو، د هغه سره دومره وخت نه وه، چې هغه دې نظام قوي کړي، ددې نظام دویم ځل جوړول اکبر پاچا (۱۵۵۶-۱۶۰۵) کلونو، تر منځ وکړ، په دې وخت کې، ځکه ددې لپاره ورکول کیده، چې فیوډال به د مرکزي حکومت لپاره فوځ برابروي، د اکبر په وخت به فوځي او نورو منتظمینو ته هم د تنخوا (معاش) په مقابل کې ځمکه ورکول کیده.

د هیواد په هره برخه کې به، چې وغوښتل شول؛ نو، ځمکه به یې منصبدارانو ته ورکوله، دا ددې لپاره، چې فیوډال په خپله سیمه کې دزیات اثر خاوند نه شي، د هرو دریو یا څلورو کلونو وروسته به یې تبدیلي کیده، کله، به یې سند ایالات ته او کله به یې د بنګال ایالات ته لیږه، د فیوډالانو تبدیلی منفي او مثبتې اغیزې لرلې، د فیوډال د تبدیلی په وجه به په ځمکه ې تغیرات هم راتلل؛ ځکه، د یو فیوډال د تلو او د بل د راتلو به ډیر وخت لګیده، د فیوډالانو په دې تبدیلی سره به فیوډالانو ځمکې ته کومه خاصه توجه نه کوله او ځمکه به یې د خپل لاس لاندې اشخاصو ته، چې ټیټ رتبه کسان وه، هغوی ته پرېښودله، ددې ګټه دا وه، چې د فیوډال په تبدیلی سره به، هغه د هیواد د هرې سیمې سره بلدتیا پیداکوله او ټولنې سره به یې اړیکې زیاتیدلې.

فیوډال به د ټیکس او مالیي د ورکولو لپاره یو کارکن ټاکه، لویو فیوډالانو به د کوچنیو فیوډالانو نه د ځمکې ښه ساتنه کوله؛ ځکه، د هغوی سره وسائل او کسان زیات وه، د شهزادانو ځمکې به خالصه ځمکې وې، د هغوی د ځمکې ځمکوال ته به یې کروړي ویل، د امین په نوم شخص به د ځمکې مهم شخص ګڼل کیده، دې شخص به په فصل باندې ټیکس(مالیه) وضع کوله، یو خزانچي هم موجود وه،

کارکن به حساب کاوه، کله، به یو شخص ته دوه کارونه هم سپارل کیدل، د عامو فیوډالانو کارونه به تعلقدار ته سپارل کیده، چې همدا یې نوم وه، د ځمکي نه اخیستل شویو پیسو ته به یې قبض ویلی، ځمکوال به هغه عامل ته ترجیح ورکوله، چې زیات قبض به یې ورکاوه، د عاملینو په ټاکلو کې به یې داسې کسانو ته ترجیح ورکوله، چې ځایي اوسیدونکي به نه وه؛ ځکه، په دې صورت کې به هغه، د خپل ذات، خپلوی او کورنۍ اړیکي پاللې او رعایت به یې ورسره کاوه، د عاملینو څارنه به ستونزمنه وه؛ ځکه، فیوډال به زیاتره وخت د ځمکي نه لیرې وه؛ نو، د ځمکې د معاملاتو څارنه به ورته ستونزمنه وه، په دې وخت کې به ځیني غلطیو(غلا) هم صورت نیوه.

ځیني فیوډالانو به د ټیکس د وصولو لپاره خپلې ځمکې په فوځیانو باندې تقسیمولې، تر څو هغوی ترې خپل مصرف پوره کړي، دا کار به زیاتره کوچنیو فیوډالانو کاوه؛ ځکه، هغوی به لیرې اوسیدل او ځمکه به یې په ښه توګه سره نه شوه اداره کولای، کله، کله به لویو فیوډالانو خپلې ځمکې سوداګرو ته ورکولې، تر څو ټیکس وصول کړي.

حکومت فیوډالانو ته دومره رخصتي نه وه ورکړې او هغوی به یې د قوي څارنې لاندې نیول، ددې هدف د لاسته راوړلو لپاره یې ځیني اشخاص مقرر کړي وه، تر څو وګوري، چې د هغوی عامل خو د بزګر نه زیاته مالیه نه اخلي او د هغه سره څنګه سلوک کوي، په دوی کې به قانون پوه، فوځي یا قاضي شامل وه، قاضي ته عدالتي واک ورکول شوی وه، په پریکړو کې به خپلواک وه او د فیوډالان د لاس لاندې به نه، ددې نه بغیر سوانح لیکونکی او واقعه لیکونکی هم وه، چې دربار ته به یې حالات بیانول، بزګر ته د شکایت ورکولو اجازه ورکول شوې وه، په داسې حال کې، چې فیوډال به د شکایت کولو مخه نیوله؛ خو، ددې سره به واقعه لیکونکي دربار ته خبر(اطلاع) ورکوله.

مغلي دربار به د ځمکې د امدن پوره حساب کتاب کاوه، مغلي منصب دار د ټیکس د وصول کولو حق درلوده؛ مګر، په ځمکه باندې یې کوم حق نه درلود، دا کار به میراثي نه وه، لوی منصب دار به د یوې ښخه زیاتې ځمکې هم په لاس کې درلودې، د منصب دار لپاره دا ضروري نه وه، چې د ځمکې سره نږدې واوسیږي، هغوی به یو د بل ښخه لیرې وه، لوی فیوډال به ځمکه د زیات وخت لپاره هم د ځان سره ساتله، چې لس کاله وخت یې درلوده، مرکزي حکومت به د ژور لاندې نیولي وه، چې د ټیکس په وصولو کې ظلم ونکړي، د ټیکس(مالیي) د ورکولو لپاره یې جلا قوانین جوړ کړي وه.

د مغلي فيوډالېزم زوال

کله، چې سلطنت زيات پراخه شو؛ نو، د مغلي فيوډاليزم زوال پيل شو او کله، چې منصب داران او فيوډالان زيات شول، په داسي حال کې، چې د سلطنت د پراخيدو سره نورې ځمکي هم د سلطنت په ولکه کي راغلي؛ مګر، د هغي تناسب د منصب دارو په تعداد نه کم وه، د اورنګ زيب په وخت کې، منصب دارانو ته په کلونو، کلونو ځمکې نه ورکول کيدې، د ځمکې د اخيستو لپاره به دغو منصب دارانو سفارشونه کول، رشوت به يې ورکاوه او د خپلو ګټو لپاره به يې ګروپونه جوړول، دې حالت د دربار حالت بدل کړ.

لومړي بهادر شاه (۱۷۰۷-۱۷۱۲) کلونو، په وخت کې، کله، چې د ځمکو ضرورت پيښ شو؛ نو، هغوی يې د خالصو ځمکو نه وويستل، کله، چې دا هم ختم شول؛ نو، داسې فکر رامنځته شو، چې په راچپوتانه باندې حمله وکړي او د هغه ځای ځمکه په خپل واک کې او د فيوډالی په طريقه يې ورکړي؛ مګر، په دغه وخت کې په فوځ کې دومره قوت نه وه، چې هغوی دې د راچپوتانو سره جګړه وکړي؛ ځکه، نو دا يو خيالي فکر وه، فرخ سير(۱۷۱۳-۱۷۱۹) کلونو، کې حالت داسې شو، چې کاغذونه به يې ورکول؛ خو، په ځمکه به يې قبضه نشوه کولای، اوس په ځمکه باندې هغه څوک واکمن کيدای شو، چې د هغه سره فوځي قوت زيات وه، کله، چې به فوځي شخص هلته واکمن شو؛ نو د هغه ځای نه به يې ټوله ماليه (ټيکس) اخيسته او مرکزي حکومت ته به يې هيڅ نه ورکول او دا به يې خپل حق ګاڼه.

د اورنګ زيب نه وروسته، د تخت د حاصلولو لپاره د مغلو تر منځ په خپلو کې جګړې وشوې؛ ځکه، نو هر فيوډال به د دهوکې په ډول خپل کسان د فوځ په شکل باندې تيارول، د هغوی نه به چې څوک پاچا شوه؛ نو په خپلو کسانو به يې ځمکه ويشله؛ ځکه، نو محمد شاه (۱۷۱۹-۱۷۴۹) کلونو، کې داسې حالت رامنځته شو، چې خالصې ځمکې ټولې له منځه ولاړې، دې کار د پاچا اختيارات کم کړل، په دې سره د پاچا په حيثيت باندې ستره اغيزه ولويده؛ ځکه، پاچا د خپلې عملې لپاره مصرف نه شو پوره کولای، حتی خپل شخصي مصارف يې هم نه شو پوره کولای، د عملې د معاش د ورکولو لپاره نورو ته محتاج شو، دې مالي بحران د دربار انتظامات هم ګډوډ کړل، د کلا عملې ته به په مياشتو، مياشتو معاش نه ورکول کيده، پاچا د خپلو شخصي مصارفو د پوره کولو لپاره نورو ته سوال کاوه، په دې سره به هغه د ختيځ هند د کمپنۍ په غيږ کې ولويده، مغل پاچا يوازې پاتې شو، د امدن ټولې لارې پرې ودريدې او ايالاتونه عاملينو په خپل فوځي قوت باندې په زور اداره کول.

اجاره داري

د فیوډالیزم ددې بحران نه د ویستو لپاره فیوډالانو د اجاره داری سیستم ته مخه کړه، په دې سره فیوډال د ټول کال امدن اخیسته او ځمکه به یې په اجاره باندې ورکوله، دا کار په لومړي ځل د جهانګیر(۱۶۰۵ -۱۶۲۷) پاچا په وخت کې پیل شو او د شاه جهان(۱۶۲۸-۱۶۵۷) کلونو تر منځ زیات مشهور وه، دې سیستم په خالصه ځمکو باندې رواج نه درلوده، دې نظام په خپلولو سره به فیوډال ته ګټه رسیده؛ خو، دې حالت د بزګرانو ژوند خراب کړ، دې کار کروندې ته هم زیان ورساوه، اورنګ زیب ددې کار د پای ته رسولو لپاره ځینې اقدامات هم وکړل؛ خو، بیا هم دا کار پاتې شو، د مغلو په وروستي وخت کې د سیاسي حالت په وجه دا کار بیا رامنځته کړ، په دې کار کې هغوی ته کوم زیان نه وه او نه یې کومه خواري کوله؛ ځکه، نو د بهادر شاه د وخت نه تر فرخ سیر د وخت پورې دغه د اجاره داری نظام حاکم وه.

حوالي:

۱- Ancient Indian Social History: Orient Longman, Dehli, 1978.

۲- ارتهـ شاسرت(اردو ترجمه) کراچیو ۱۹۹۱.

۳- رام شرن شرما، ساجمی تبدیلیاء: از منه وسطی، مکتبه جامعه دهلي، ۱۹۷۵.

۴- ډي-ډي- کوسمبی An introduction to the study of Indian History. Bombay 1956>

۵- المارودي، الحکام السطانیه(اردو ترجمه) کراچی ۱۹۶۵.

۶- Ira M. Lapidus: A history of Islamic Societies Cambrige 1988

۷- خواجه نعمت الله هروی، تاریخ خان جهان و مخزن افغاني، ۱۹۷۸، لاهور.

۸- ایلیټ اینډ ډاسن، History of India as told by its own Historians, New York, 1970>

٩- محمد اشرف، هندوستاني معاشره عهد وسطی می، فکشن هاوس، لاهور، ١٩٩١.

١٠- نعمان صديقي، مغلو کا نظام مالگذاري، لاهور ، ١٩٩٠.

١١- عرفان حبيب،

١٢- مقالات سر سيد، لاهور ١٩٤٠.

١٣- عبدالقادر بديواني، منتخب التواريخ، حصه سوم(انکريزي) کلکته ١٩٢٦.

١٤- مور لينڈ، اکبر سي اورنگ زيب تک(اردو) وهلي ١٩٨٧.

١٥- شتيش چندر.

١٦-مظفر عالم The Crisis of Empire in Mughal North India, Oxford Dehli, 1986.

١٧- اطهر علي Mughal Nobility under Auranghzeb, Bombay, 1970.

فیوډالي کلتور

هر نظام خپل، خپل روایات، اداري او حکومت جوړوي، په همدې اساس ورسره نوی کلتور هم پرمختګ کوي، فیوډالیزم هم داسې یو کلتور رامنځته کړی وه، دې کلتور د فیوډالیزم د ساتلو سره ډیر کومک وکړ، ددې کلتور په اساس په ټولنه کې توپیرونه او امتیاز هم رامنځته شول، فیوډال به ځان د نورو نه برتره ګڼه؛ ځکه، که هغه به دا کار نه کاوه؛ نو، په ټولنه کې به د هغه لپاره عزت لاسته راوړل ستونزمن وه، په فیوډالیزم کې داسې روایات او اخلاق رامنځته شول، چې په عوامو او خاصو خلکو کې ستر توپیرونه رامنځته کړل.

کورنی

دا توپیر په کورني سیستم کې زیات موجود وه، داسې به ویل کیده، چې د لوړې طبقې خلک یا فیوډالان رامنځته کیږي نه، بلکه دوی د پیدایښت سره پیداشوي وي، د دوی وینه هغوی د ټیټو خلکو نه لوړوي، د وینې پاکوالی په دې کلتور کې ځکه ضروري وه، چې کورني صفات پاتې شي او ګډوډي په کې رانشي، شریفې کورنی به د خپلې وینې د پاکوالي لپاره په نورو ورکو کورنیو کې وادونه نه کول، په دې طریقه به د پاکوالي اړیکه د واده پورې تړل کیده، که هلک او انجلی به د یوې رتبې د کورنی څخه وه نو اولاد به نجیب الطرفین وه، که د انجلی اړیکه به د ټیټې پایي د خلکو سره وه؛ نو، د هغې د اولاد ټولنیزه رتبه به هم ټیټه وه.

په فیوډالي نظام کې د فرد پیژندنه ددې لپاره هم وه، چې کورنی حیثیت یې مالوم شي، ددې اړیکې په واسطه به هغوی ته قانوني درجه ورکول کیده او په جائداد او نورو امتیازاتو باندې په یې حق درلوده، په دې وجه به هغوی ته لوړې دولتي دندې هم ورکول کیدې، په ځینو ټولنو کې به دې کورنیو ته ځینې ځانګړې دندې هم سپارل کیدې، ددې کار لپاره به، هغوی کوښښ کاوه، چې ددې کورني اړیکې د نورو سره پراخه نه شي؛ ځکه، دوی نه غوښتل، چې دغه امتیازات نورو ته ورکړل شي، د کورنی د قانوني حیثیث د ساتلو لپاره دا رواج وه، چې خپلې شجرې به یې لیکلې او ساتلې، هغه خلک به چې د لوړې حوصلې خاوندان وه، هغوی به خپل تاریخ هم لیکه، په دې تاریخ کې به هغوی د خپلو نیکونو کارنامې او لوړوالی بیانوه، د دوی په محفلونو کې به داسې داستان ویونکي موجود وه، تر څو د دوی د کورنی لوړوالی بیان کړي او په اوریدونکو باندې خپل رعب واچوي.

هغه کوچنيان به، چې په داسې ماحول کې پيدا شول؛ نو، په خپلې کورنی باندې به يې وياړ کاوه، د هغوی دې فکر به نور هم زور اخيسته، چې دده په مقابل کې نورې کورنی ديرې د کوچني حيثيت لرونکي دي، هغو کورنيو به چې خپلې شجرې نه ليکلې؛ نو، نويو کورنيو به هغوی د خپل ځان برابر نه ګڼل، مثلا، په فرانسه کې پخواني امرينو ته (د تورې امرين) ويل کيده، دوی دا رتبه د خپلو جنګي مهارتونو په اساس تر لاسه کړې وه؛ ځکه، نو هغوی د (جبې د امرينو) په مقابل کې، چې د دوی اړيکه د نظام سره وه، هغوی پرې ځآنونه لوړ ګڼل.

په منځنيو پيړيو کې په ټولنه کې د عزت د لاسته راوړلو لار جنګي مهارتونه وه، علم او ذهنيت نه وه[1]؛ ځکه، نو د امرينو کورنيو به توره چلول او په اس سپريدل زده کول او دا لازمي وه، ددې نه دا فکر اخيستل شوی وه، چې جنګي مهارت انسان کلک او د مقابلې لپاره تياروي؛ خو، علم او ادب انسان کمزوری او بزدله کوي.

زياتره مؤرخينو د ټولنې زوال د کورنی په زوال کې ګوري او وايي، چې پخوانی کورنی څنګه تباه شوې او خپل عزت او وقار يې څنګه له لاسه ورکړ؛ ځکه، نو د کورنی تباه کيد د ټولنې تباه کيدل دي.

د فيوډالانو په کورنيو کې د کوچنيانو پالنه د ملازمينو په لاس کې وه، په دې اساس د مور او پلار سره يې اړيکې دومره نه وې، ملازمينو به د کوچنيانو هره غوښتنه پوره کوله، په دې سره په دوی کې، په کوچنيوالي کې د امر کولو حس پيدا شو، چې د مشر او سپين ږيري سړي عزت به يې نه کاوه؛ ځکه، نو د پيل راهيسې هغوی عامو خلکو ته د حقارت په سترګه کتل او د کوچنيانو سره د هغوی د عزت څه خيال او فکر نه وه.

عزت

د کورنيو سره يو هم تړلی شی د عزت فکر وه، خانداني فرد به دا خپل حق ګڼه، چې په ټولنه کې دې د هغه احترام وشي او هغه خلک چې دده څخه په درجه او رتبه کې کم دي، هغوی دې د دوی احترام وکړي، دا عزت به په ادابو او نورو رسمونو سره کاوه، کله، به چې هغوی بيرون وتل؛ نو، خلک به د هغوی مخکې ټيټيدل او سلام او اداب به يې وړاندې کول، هغوی به د سلام ځواب د سر په خوځولو سره ورکاوه، د ټيټو درجو خلکو سره به هغوی مخامخ خبرې نه کولې، بلکه د ملازم په واسطه به يې هغوی ته سوال، ځواب ليږه.

[1] يو ځل بيا ورته اشاره کوم، چې دا فکر يوازې په اروپا کې موجود وه (ژباړن).

څرنګه، چې په طبقاتي ټولنه کې د فرد احترام د هغوی د رتبو په اساس وي؛ ځکه، نو هغوی به د رتبې د ساتلو عزت کاوه، که، چا به د هغوی د رتبې د ختمولو کوښښ کاوه، یا یې د هغوی سره په بې ادبی خبرې کولې، یا یې د هغوی بدتمیزي کوله؛ نو، دا د هغوی لپاره د برداشت وړ نه وه، کله، به چې د عزت خبره راغله؛ نو، د هر څه نه به تیریدل.

د خپل عزت د ساتلو لپاره به د فیوډالانو تر منځ په خپلو کې مقابلې وې، که، چا به په دعوت کې سل میلمانه رادعوت کول؛ نو دویم کس به د هغه په مقابل کې پنځه سوه تنه دعوت ته رابلل، دوی د عزت د ساتلو لپاره صدقې او خیراتونه ورکول، تعمیرونه به یې جوړول، د فلاح او بهبود کارونه به یې کول، خپل ظاهري شان او شوکت به یې ښکار کاوه، د اوسیدو په ځای او خوړولو کې به یې ځان ښوده، تر یې د عزت وشي او د نورو په مقابل کې کم نه شي، ددې عزت د ساتلو لپاره به یې خانداني روایاتونه ساتل، که د هغوی د اعمالو او کړنو څخه به یې د کورنی بې عزتي وشوه؛ نو، دا د هغوی لپاره ډیره د شرم خبره وه.

وفاداري

د فیوډالي ټولنې یو مهم خاصیت وفاداري وه؛ ځکه، ددې پرته فیوډالي نظام خپله بقا نه شوه ساتلی، د وفادارۍ دا روایت په طبقاتي ټولنه کې د کورنی په سطحه پیل کیده، چې د کورنی مشر به یې پلار وه او دا د ټولې کورنی فرض وه، چې د هغه حکم ومني، د هغه اطاعت وکړي او هغه ته وفادار پاتې شي، دویمه مرحله د ټولنو وه، په دې کې د مشر دا حق وه، چې نور باید ورته وفادار پاتې شي، په کلیو کې بزګر زمیندار ته او زمیندار به فیوډال ته وفادار وه.

داسې فکر کیده، چې پوړی په پوړی د وفادارۍ دې جذبې په خلکو کې د تابعدارۍ جذبه پیداکړې وه او په دې سره به په ټولنه کې مختلفو طبقو خپل موجودیت ساتله، په دې سره به په ټولنه کې طبقاتي فکر نه پیداکیده او د مالداره او غریب تر منځ به ټکر هم نه پیښیده، د طبقاتي فکر د نه موجودیت په وجه به، چا د امر یا فیوډال نه کرکه او نفرت نه کاوه، د وفادارۍ جذبې دوی د لوړو خلکو سره جوړ کړي وه، دوی به د هغوی شان و شوکت، دولت، عزت او وقار خپل ګاڼه او په هغه به یې ویاړ هم کاوه.

د وفادارۍ یوه وجه دا هم وه، چې دوی د مادیاتو د لاسته راوړلو لپاره هغوی ته اړ وه، په هند کې یې وفادارۍ ته نمک حلالي ویله، یانې چا چې مالګه وخوړ یا چا چې ورته د خوړولو وسائل تیار کړي وي، د دوی وفادار پاتې کیدل لوی اخلاق شمیرل کیدل؛ ځکه، د ډوډۍ پیداکول، د ملازمت په وجه ډوډۍ

لاسته راوړل ددې شخص لپاره دير ضروري وه او دا يې د ژوند د بقا لپاره دير مهم وه، څرنګه، چې فيوډالانو د خپلو لاس لاندې کسانو ته رزق ورکاوه او د توليد لارې هم د هغوی سره وې؛ ځکه، نو هغوی د خپلو لاس لاندې کسانو نه د وفادارۍ غوښتنه کوله.

په جاپان کې د سمورايي طبقه هر وخت د پاچا د قربانۍ لپاره تيار وه، د پاچا لپاره به يې خپله ښځه او ماشومان هم قتلول، د وفادارۍ دا اړيکه هغوی ته په ميراث باندې رسيدلې وه او په دې باندې يې وياړ هم کاوه، دا وفاداري دې حد ته رسيدلې وه، چې د خپل بادار په مړ کيدو سره به يې خپل ځان هم واژه، ددې لپاره چې هغه په هغې نړۍ کې يوازې پاتې نه شي، هلته د ځانوژنې رسم د وفادارۍ ښکارندويه وه.

په اروپا کې د فيوډال او ويسل تر منځ د فادارۍ لوړه(قسم) اخيستل کيده، دا د هغه وخت پورې وه، چې د فيوډالانو ليکل او لوستل نه زده، دا وفاداري به د ټولو خلکو په مخکې اخيستل کيده او د نه وفادارۍ په وجه به هغه خپله ټولنيزه رتبه له لاسه ورکوله.

غداري کول او د خپل بادار سره بد چلند کول په ټولنه کې تر ټول ناوړه عمل شميرل کيده، ددې ډول اشخاصو لپاره به يې د نمک حرام لفظ استعمالوه، ددې يو زړه وړونکی مثال د هند په تاريخ کې دی، کله، چې همايون د ګجرات پاچا بهادر شاه (۱۵۲۶-۱۵۳۷) کلونو، کې ماته ورکړه؛ نو، د هغه يو جنرال رومي خان د هغه سره غداري وکړه او همايون ته ورغی؛ نو، د هرې خوا نه ورته د رومي نمک حرام غږونه کيدل، ددې په اوريدو سره يو طوطي هم دا کلمې يادې کړې او په زوره، زوره به يې د رومي خان نمک حرام چغې وهلې.

مصروفيتونه

د فيوډالي طبقې د رواجونو په اساس څو مختلفې طبقې رامنځته شوې وې، په دوی کې داسې خلک هم وه، چې ځانونه به يې ډير مصروف ساتل، د جائداد په تنظيمولو کې به مصروف وه، د ماشومانو د سبق په اړه به يې فکر کاوه او د وخت به يې ډير پابندي کوله، د دوی په څنګ هغه خلک هم وه، چې ډير سست او د وخت ضايع کوونکي وه، د هغوی ټول وخت به په رقص، شرابو څښلو او د ښځو سره په خبرو تيراوه، هغوی تعليم ددې لپاره نه خوښوه، چې د هغوی لپاره د وظيفې د پيداکولو وسيله وه،

څرنګه، چې هغوی بې سواده وه؛ نو، ملازمين به د هغوی ددې جهالت نه ګټه اخيسته او هغوی به يې لوټل، داسې کورنۍ به د خپلې نا اهلۍ په وجه ډېر ژر د زوال سره مخ کيدې.

په عام ډول به د فيوډالو د خوښې مصروفيت ښکار کول وه؛ ځکه، په ښکار کې هغوی ته هغه لذت حاصليده، چې د جنګ په حالت کې به يې اخيسته، په اس سور او ښکار کولو به هغوی ته د زړه ډاډ ورکاوه، ښکار کول د هغوی د قوت او طاقت د ښکاره کولو يوه ذريعه هم وه، کله، به چې د يوې مسلحې ډلې سره ښکار ته تلل؛ نو، په بزګرانو باندې به يې ډېر رعب پروت وه.

ښکار کول فيوډالانو د خپل ځان لپاره ځانګړی کړی وه، عامو خلکو ته ددې کار اجازه نه وه، په انګلستان کې د عامو خلکو لپاره سخت قوانين وضع شوي وه، چې د ګيمز لاء (د لوبو قانون) به يې ورته وايه، که عادي بزګر به د ښکار کولو په وخت کې ونيول شو؛ نو، سخته سزا به يې ورکوله؛ ځکه، په دې سره د ښکار په دوران کې هغوی ته د په ځان باور جذبه پيداکيده او د ښکار نه وروسته به يې د فتحې جذبه په ځان کې پيداکيده، ددې ويرې له امله، هسې نه چې دغه جذبات په دوی کې د بغاوت حس راپيدا نه کړي، د ښکار کولو نه يې منع کړي وه.

سپي ساتل يوه بله مهمه مشغولتيا وه، په سپي جنګولو کې مهمه خبر د هغه وفاداري وه؛ ځکه، په فيوډالي ټولنه د وفادارۍ ډېر احترام کيده، بيا د سپيو په واسطه د خپل رعيت ډارول هم د سپيو د ساتلو يوه موخه وګرځيده.

ددې نه بغير د حيواناتو جنګول بله مشغوليتا وه؛ ځکه، د جنګ په کتلو سره به هغوی ته ډاډ حاصليده، د حيواناتو جنګول به چې څومره خونړي وه، هغومره به د هغوی جذبو تسکين حاصلوه.

دوستي او دښمني

په فيوډالي کلتور کې دوستي او دښمني د ډېر زيات افراط ښکار شوي وه، که د چا سره به يې دوستي شوه؛ نو، د هغې د ساتلو لپاره به يې پوره کوښښ کاوه او په هر حال کې به يې د خپل دوست ملګرتيا کوله، که د دوستۍ، قانون او اخلاقو تر منځ به د ترجيح سوال منځته راغی؛ نو، دوی به دوستۍ ته لومړيتوب ورکاوه، که دوست به يې په غلطه هم وه، ملاتړ به يې کاوه، دغه دوستي به د يوې مرتبې لرونکو د اشخاصو تر منځ کيده، په دې کې ځينې استثنايي حالت هم پيښيده او که داسې به شول؛ نو، د ټيټې مرتبې لرونکي شخص به د لوړې مرتبې لرونکي په ملګرتيا باندې وياړ کاوه، دوستي به د يو

شخص سره نه کيده، بلکه د ټولې کورنی سره به يې دوستي کوله او د هغوی سره به په پوره مينه او اخلاص سره مخ کيده.

د دوستی په شان دښمني هم د ډېر زيات افراط ښکار شوې وه، که د چا سره به ی اختلاف رامنځته شوه؛ نو، بيا به هيڅ کله هم د ياده نه ويستل کيده او کوښښ به يې کاوه، چې خپل مخالف شخص وروسته پريږدي او ذليل يې کړي، يو وخت ددې موخې د لاسته راوړلو لپاره فيوډالانو د غلو مشري کوله، تر څو هغوی د مخالف شخص رمې راوړي، ددې پيغام دا هم وه، چې زه ستا کور ته هم درتلی شم او ستا ساتنې ته زيان رسولای شم.

د قانون نه لوړتيا

په عامه توگه به فيوډال خان د قانون نافذونکی گاڼه، د قانون پابندي کول به هغه د خپل خان بې عزتي گڼله؛ ځکه، د قانون مراعت کول هغه او نور عام وگړي په يو صف کې ودروي، په دې اساس د دوی او عامو خلکو لپاره جلا، جلا قانونونه جوړ شوي وه، ددې نه مخکې د سلطنت په دوران او مغلي دوران کې ستره گناه او جرم بغاوت کول وه، ددې سزا به فيوډال ته سمدستي ورکول کيده؛ خو، په نورو جرمونو باندې به يې سترگې پټيدې، د سزا ورکول په وخت کې به د عام وگړي او فيوډال تر منځ توپير کيده، د بيلگې په ډول، د اروپا په زياتره ملکونو کې به عام خلک اعدام کيدل او د فيوډال به يې سر پريکوه، په فرانسه کې د انقلاب په دوران کې د گلوټين اله رامنځته شوه، چې د مالدار او غريب سر به يې په شان پريکوه او دا د مساوات علامه وه.

حوالې:

۱- Critchley

۲- ايشوري پرساد، همايون (انگريزي) لاهور.

۳- د کافکا ناول (کيسل).

۴- مټکاف.

۵- لطیف ګاها، قتل و معاشقي(اردو ترجمه، محمد اسماعیل) لاهور ۱۹۹۲.

پای